

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра теорії і методики початкової освіти

На правах рукопису

СТЕЛЬМАЩУК МАРІЯ ЮРІЇВНА

**ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Освітньо-професійна програма Початкова освіта

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:
**ВІТЮК ВАЛЕНТИНА
ВОЛОДИМИРІВНА,**
доктор педагогічних
наук, професор

РЕКОМЕНДОВАНО ДО ЗАХИСТУ
Протокол № _____
засідання кафедри теорії і методики
початкової освіти
від «__» _____ 2024 року

Завідувач кафедри
проф. Пріма Р. М. _____

АНОТАЦІЯ

Стельмашук М. Ю. Формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи

Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 013 «Початкова освіта». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024.

Кваліфікаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. У роботі представлено теоретичні засади формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. Висвітлено лінгвістичні основи формування комунікативної компетентності в молодших школярів, розкрито психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів, охарактеризовано дидактичну гру як ефективний метод формування комунікативної компетентності в молодших школярів. Результати експериментально-дослідного навчання підтвердили необхідність пошуку нових шляхів для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи та доцільність впровадження типології дидактичних ігор як ефективного методу формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Ключові слова: мовлення, компетенція, компетентність, мовна компетентність, мовленнєва компетентність, комунікативна компетентність здобувачів початкової освіти Нової української школи.

ANNOTATION

Stelmashchuk M. Formation of communicative competence in students of primary education of the New Ukrainian School

The work on obtaining educational Master's degree in specialty 013 «Primary education». Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024.

The qualification work is a theoretical-experimental study of the problem of formation of communicative competence in students of primary education of the New Ukrainian School. The paper presents the theoretical foundations of the formation of communicative competence in students of primary education of the New Ukrainian School. The linguistic foundations of the formation of communicative competence in younger schoolchildren are highlighted, the psychological and pedagogical features of the formation of communicative competence in elementary school students are revealed, the didactic game is characterized as an effective method of the formation of communicative competence in young schoolchildren. The results of the experimental study confirmed the need to find new ways to form communicative competence in students of primary education of the New Ukrainian School and the feasibility of implementing the typology of didactic games as an effective method of forming communicative competence in students of primary education of the NUS.

Key words: speech, competence, competence, language competence, speech competence, communicative competence of students of primary education of the New Ukrainian School.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	9
1.1.Лінгвістичні засади формування комунікативної компетентності в молодших школярів	9
1.2. Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів.....	17
1.3. Дидактична гра як ефективний метод формування комунікативної компетентності в молодших школярів	23
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	32
2.1. Характеристика етапів експериментальної роботи	32
2.2. Зміст формувального етапу педагогічного експерименту.....	39
2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	47
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	64

ВСТУП

Актуальність теми. Час, у якому ми живемо, часто називають комунікативно-інформаційним – зросло значення інформації в житті суспільства, а також розроблено нові технічні можливості передачі інформації та її збереження. Однак сьогодні, як ніколи, людина потребує живого спілкування, тобто взаємодії з іншими людьми, взаєморозуміння, зворотної реакції на свої думки, поведінку, погляди. Тому в центрі уваги сучасної освіти стає розвиток мовлення здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Проблема мовленнєвого розвитку набуває актуальності з огляду на розширення функцій української мови як державної в усіх сферах життєдіяльності українського народу, необхідності піднесення національної самосвідомості його громадян, особливо молоді.

У Державному стандарті початкової освіти наголошується на мовленнєвому розвитку здобувачів початкової освіти, яка орієнтує на опанування всіх видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письма. Аудіювання й говоріння спрямовані на оволодіння усною формою мовленнєвої комунікації, а читання й письмо – писемною.

Основна мета навчання української мови в початковій школі полягає у формуванні особистості, яка володіє вміннями і навичками вільно, комунікативно виправдано і доцільно користуватися мовними засобами у сприйнятті і створенні висловлень у різних сферах, формах, видах, типах і жанрах мовлення, тобто у забезпеченні її всебічної мовленнєвої компетентності. Без мовлення думки не можуть бути оформлені, закріплені й збережені. І тому перед учителем початкової школи стоїть дуже важливе завдання: навчити дитину мислити, виробити навичку правильного вираження своїх думок в усній та письмовій формах. У пошуках удосконалення, раціоналізації й підвищення ефективності навчання української мови дослідники-методисти останні два десятиріччя дедалі більше уваги звертають на те, що види мовленнєвої діяльності перебувають між собою у природних і

тісних зв'язках, що створює об'єктивні можливості й необхідність взаємопов'язаного, інтегрованого навчання видів мовленнєвої діяльності, забезпечуючи продуктивні перспективи цього процесу. У реальному спілкуванні жоден із видів мовленнєвої діяльності не існує ізольовано, оскільки реальне спілкування – це взаємодія учасників. У того, хто говорить, наприклад, завжди є мовленнєвий намір вплинути на слухача, а отже, очікується відповідна реакція. Для того, щоб брати участь у спілкуванні, учень повинен володіти як рецептивними (аудіювання, читання), так і продуктивними вміннями (говоріння, письмо).

Протягом останніх десятиліть проблема формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти є однією з провідних у працях українських та зарубіжних психологів, дослідників мовлення молодших школярів (В. Бадер, Л. Варзацька, М.Вашуленко, І. Гудзик, О. Глазова, О. Мельничайко, М. Пентилюк, К. Пономарьова, О. Прищепа та ін.).

Незважаючи на певні здобутки в лінгводидактиці щодо формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти, питання розвитку комунікативної компетентності молодших школярів засобами дидактичної гри потребує подальшого вирішення, оскільки окреслена проблема не була предметом дослідження українських науковців.

Таким чином, **актуальність дослідження** визначається завданнями реформування мовної освіти в Україні, спрямованими на розвиток комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти як однієї з ключових компетентностей Нової української школи. Актуальність проблеми, соціальна значущість оволодіння здобувачами початкової освіти комунікативними вміннями й навичками, недостатнє висвітлення цього питання у сучасній лінгводидактиці зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи: **«Формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи».**

Об'єктом дослідження є процес формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Предмет дослідження – зміст, форми, методи й прийоми формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Мета дослідження – полягає у розробленні методики формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. З'ясувати ступінь розроблення різних аспектів досліджуваної проблеми в психолого-педагогічній, лінгвістичній, методичній літературі.

2. Розкрити й уточнити зміст ключових понять дослідження.

3. Проаналізувати стан організації процесу формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти на уроках української мови у сучасній початковій школі.

4. Укласти типологію дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи, експериментально перевірити їх ефективність.

Для вирішення поставлених завдань використовували такі **методи дослідження**: *теоретичні*: аналіз і синтез лінгвістичної, психолого-педагогічної, методичної літератури, чинних програм і комплектів шкільних підручників з української мови для 1-4 класів; теоретичне осмислення й узагальнення педагогічного досвіду вчителів з метою аналізу досліджуваної проблеми; теоретичне обґрунтування і розроблення комплексу дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи; *емпіричні*: бесіди з учителями й учнями, психолого-педагогічні спостереження, педагогічний експеримент, аналіз уроків, письмових робіт та усних відповідей учнів, шкільної документації з метою вивчення стану роботи з розвитку мовлення здобувачів початкової освіти НУШ, визначення рівня сформованості вмінь молодших школярів з

кожного виду мовленнєвої діяльності, експериментального обґрунтування актуальності й доцільності обраної проблеми, перевірки ефективності пропонуваного комплексу дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи; *кількісний та якісний аналіз* результатів дослідження для визначення достовірних даних щодо рівня комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти.

Наукова новизна дослідження. *Уперше* в українській лінгводидактиці теоретично обґрунтовано ефективність спеціально розробленого комплексу дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи; *уточнено* зміст понять «комунікація», «спілкування», «комунікативність», «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність»; *окреслено* шляхи формування комунікативної компетентності молодших школярів засобами дидактичної гри; *подальшого розвитку* набули методичні ідеї щодо впровадження дидактичних ігор в процесі інтегрованого навчання в початковій школі.

Практичне значення здобутих результатів полягає в тому, що створено комплекс дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи, який може бути використаний у практичній роботі вчителів початкових класів на уроках української мови й в позаурочній роботі; дібрано й перевірено в експериментальному навчанні спеціально розроблений дидактичний матеріал; теоретичні й науково-практичні висновки і результати експериментального навчання можуть бути використані у процесі створення нових навчально-методичних посібників з української мови і читання для Нової української школи.

Експериментальна база дослідження. Матеріали дослідження впроваджено в освітній процес Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради» у Волинській області.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювалися шляхом експериментально-дослідного навчання з наступною перевіркою його ефективності. Основні положення, висновки і результати дослідження висвітлювались на IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Теорія і практика професійної освіти: українська мова та українська література» (18 квітня 2024 р., м. Умань), IV Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції з міжнародною участю «Нова українська школа в дії: актуальні проблеми методик навчання та стратегії розвитку» (16 травня 2024 р., м. Рівне), III Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми професійної підготовки педагогів: національний та євроінтеграційний вимір» (21 травня 2024 р., м. Чернівці), на засіданні круглого столу з міжнародною участю «Молодь і освіта в умовах викликів ХХІ століття» (27 травня 2024 р., м. Івано-Франківськ–Хелм–Кросно–Київ–Луцьк–Ніжин–Рівне–Ужгород–Кам'янець-Подільський), III Всеукраїнській науково-практичній Е-конференції «Освіта і виховання в інформаційному суспільстві: досягнення, виклики та перспективи» (13 жовтня 2024 р., м. Рівне), під час освітнього івенту «Розвиток лідерського потенціалу в майбутніх учителів Нової української школи» (20–21 листопада 2024 р., м. Луцьк).

Структура і обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладений на 53 сторінках, загальний обсяг 65 сторінок. Список використаної літератури включає 105 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

1.1. Лінгвістичні засади формування комунікативної компетентності в молодших школярів

Інтеграція України у світовий освітній простір, модернізація Нової української школи спрямовані на компетентнісну освіту, оскільки нині традиційна знаннева парадигма (знання – вміння – навички) нецікава дітям покоління Альфа, вона недостатня для формування комунікативно-мовної особистості, яка в наш час багато спілкується в соціальних мережах і повинна добре володіти культурою спілкування, нетикету, мережевого етикету. Сучасні виклики вимагають особистостей, які готові до ефективної комунікації, творчої діяльності, конструктивної співпраці в команді. Особливої значущості в сучасній школі набуває комунікативна компетентність, яка визначається як ключова компетентність здобувачів початкових класів Нової української школи.

У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що вимоги до обов'язкових результатів навчання розроблено на основі компетентнісного підходу до навчання, в основу якого покладено ключові компетентності, визначені Законом України «Про освіту» з урахуванням Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради ЄС для освіти впродовж життя. До них належать: 1) вільне володіння державною мовою. У процесі навчання на першому освітньому рівні ця компетентність виявляється передусім через уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко й аргументовано пояснювати факти, а також через любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовияву, готовність уживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях; 2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами. Формування цієї компетентності

передбачає, що здобувачі активно використовують рідну мову в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади [33].

Вивчення проблеми в лінгводидактичному аспекті вимагає з'ясування сутності понять комунікація, спілкування, комунікативність, компетенція, компетентність, комунікативна компетентність. У контексті дослідження вважаємо за необхідне внести уточнення щодо трактування понять «комунікація», «комунікативність», «компетенція» «компетентність», що, на наш погляд, поглибить розуміння ключового поняття «комунікативна компетентність».

Зміст поняття «комунікація» у «Словнику української мови» трактується як лінгвістичний термін – те саме, що спілкування, зв'язок; 2) спілкування, обмін думками, фактами, ідеями і т. ін.; специфічна форма взаємодії людей у процесі їхньої пізнавально-трудова діяльності; людська форма комунікації характеризується, головним чином, функціонуванням мови [91].

Ми розуміємо комунікацію як процес обміну інформацією, зокрема, фактами, ідеями, думками, емоціями, між двома або більше особами, спілкування за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою передавання чи одержання інформації. Ми вважаємо, що поняття комунікація є ширшим науковим терміном, ніж спілкування.

Ю. Косенко стверджує, що як слово «комунікація», так і слово «спілкування» можуть вживатися в значенні спілкування між людьми. «Слово комунікація, – пише автор, – прийшло до нас через англійську мову (communication) від латинського communicatio – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом (лат.) communico – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від (лат.) communis – спільний. Спільною ознакою цих понять є ідея єдності, проте є певна обмеженість слова спілкування щодо функціонування його в науковій сфері, оскільки питання вивчення процесів спілкування (комунікації) в західній науці було порушено набагато раніше, ніж в українській, тому слово «спілкування» має переважно

нетермінологічний характер вживання. Усе це певною мірою привело до тлумачення кальки англійського слова комунікація як терміна з багатозначною структурою і обмеженого вживання рідного слова спілкування на позначення, зокрема, процесів масової комунікації» [54, с. 75].

Комунікація як процес спілкування характеризується такими особливостями: «інформація не тільки передається, але й формується, уточнюється і розвивається; кожен із тих, хто спілкується, займає активну позицію у взаємодії; для передання інформації використовуються певні засоби спілкування, тобто способи кодування, передання, перероблення і розшифрування змісту спілкування; для спілкування використовується система вербальних і невербальних засобів передання інформації; в умовах людської комунікації можуть виникати специфічні комунікативні бар'єри, що мають соціальний чи психологічний характер» [19].

Поняття «комунікативність» розглядається у «Словнику української мови» як абстрактний іменник до прикметника комунікативний [с. 23]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» комунікативність – це здатність до спілкування, контактів; зв'язок, спілкування, контакти між ким-, чим-небудь; комунікабельність [с. 23].

У працях М. Вашуленка, І. Гудзик, О. Онопрієнко, М. Пентилюк, К. Пономарьової та ін. комунікативна діяльність розглядається як діяльність спілкування, яка можлива, якщо людина мотивована до нього, володіє такими вміннями, як правильно і швидко орієнтуватися в умовах спілкування, обрати відповідний зміст спілкування, знайти адекватні мовні засоби для передачі думки і забезпечити зворотній зв'язок. З таких позицій цілком правомірно стверджувати, що повноцінному спілкуванню треба вчитися. Зауважимо, повноцінне спілкування – це не формулювання окремих речень, а передача цілісного змісту, вираженого в тексті, де якість спілкування буде залежати від уміння володіти прийомами текстової діяльності.

Організація освітнього процесу в початковій школі ґрунтується на основі компетентнісного підходу і спрямована на досягнення конкретних

освітніх результатів – знань, умінь, навичок, формування ставлення, досвіду, які готують дитину до життя у соціумі. На думку О. Пометун, під поняттям «компетентнісний підхід» розуміється спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей особистості [52].

Перед тим, як аналізувати зміст поняття «комунікативна компетентність», варто розмежувати сутність базових дефініцій «компетенція» і «компетентність».

Компетенція є заданою соціальною нормою освітньої підготовки учня, яка необхідна йому для якісної продуктивної діяльності. Результатом набуття компетенцій є компетентність, яка передбачає особистісну характеристику. Компетенції визначені як вимоги до засвоєння учнями сукупності знань, умінь, навичок, способів діяльності, досвіду ставлення, якостей особистості. Компетенції описані в Державних стандартах освіти, в програмах, критеріях навчальних досягнень здобувачів освіти тощо.

Поширеним є визначення компетенції як сукупності знань, умінь, навичок, здібностей молодших школярів у процесі навчання та трактування поняття компетентності як здатності застосовувати компетенції, дефініцію «комунікативна компетентність» тлумачимо як здатність характеризувати певний рівень володіння мовою, здатність комунікативно правильно і доцільно використовувати мову в процесі створення власних висловлювань різних типів, стилів і жанрів мовлення.

На думку О. Савченко, компетенцію потрібно розуміти «як коло питань, щодо яких особистість має бути обізнана, це об'єктивна категорія, суспільно визнаний рівень знань, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини. Вона відчужена від людини, є наперед заданою соціальною нормою» [52]. Н. Бібік, О. Савченко вважають, що компетенція є певною здатністю, знанням у дії, умінням використовувати на практиці здобуті знання і навички, приймати рішення в конкретних умовах і реалізувати їх.

Компетенції є структурними компонентами змісту освіти та існують у

певній ієрархічній системі: ключові (надпредметні, міжпредметні, базові); загальнопредметні (галузеві); предметні (спеціально-предметні) [52].

У Законі України «Про освіту» (2017 р.) компетентність – це «динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [39, с. 1].

Компетентність за «Словником української мови» – це «властивість і стан за значенням компетентний, який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний; тямущий; має певні повноваження; повноправний, повновладний» [91, С. 250.] Тобто це інтегрована якість, яку має компетентна особа і яка відображає її поінформованість і обізнаність (знання, уміння, навички), авторитетність, яка значною мірою визначається певними уміннями, особистісними якостями й поведінковими характеристиками.

Відповідно до Державного стандарту початкової освіти метою початкової освіти є «всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [33, с. 3].

Отже, компетентність є особистісною і оцінною характеристикою особи, обумовлюється рівнем, якістю її освіти, досвідом та її особистісними властивостями, здатністю до самоосвіти та самовдосконалення.

Комунікативність ми розуміємо як соціальну компетентність, що виявляється у здатності взаємодіяти під час комунікації, логічно та послідовно висловлювати власні думки, вести діалог, полілог, здійснювати комунікативно доцільну мовленнєву діяльність.

Н. Бібік і О. Онопрієнко визначили характеристики предметних компетентностей випускників початкової школи у Національній рамці кваліфікації, описали компетентнісні результати навчання молодших школярів і представили їх у вигляді таблиці (табл. 1.1). У контексті досліджуваної проблеми

нас цікавить комунікативна компетентність, яка формується у процесі спілкування українською мовою [52].

Таблиця 1.1

Описи компетентнісних результатів навчання молодших школярів

Знання	Уміння	Формування суджень	Комунікативність	Автономність і відповідальність	Здатність продовжувати навчання
Комунікативна компетентність (спілкування рідною мовою)					
Знати мовні одиниці різного рівня (звуки, слово в лексичному і граматичному у значеннях, речення, текст)	Застосовувати знання і розуміння в процесі користування мовою як засобом спілкування, пізнання, впливу	Міркувати взаємопов'язаними судженнями в ході монологічного повідомлення і діалогу	Спілкуватися у навчальних і життєвих ситуаціях з метою передачі інформації, висловлення власних думок, почуттів, ставлень і намірів	Виконувати завдання з різною мірою керівництва вчителя; демонструвати мотивовану самостійність у типових навчальних ситуаціях, у ситуаціях вибору, у різних життєвих обставинах; виявляти прагнення до систематичного читання	Відтворювати інформацію з елементами логічної обробки матеріалу (виділення головної думки, встановлення зв'язку між відомим і новим); переносити засвоєний зміст початкової мовної освіти в нові контексти
Знати найбільш уживану лексику, найпростіші граматичні форми у межах визначеної тематики та сфер спілкування	Застосовувати знання і вміння для сприйняття нової мови, її звукового, лексичного складу, граматичної будови	Формувати елементарні судження у межах навчальних ситуацій	Використовувати і розвивати мовленнєву базу для налагодження контактів з іншими	Виявляти самостійність у типових ситуаціях спілкування	Демонструвати і мотивоване ставлення до вивчення мови

Комунікативну компетентність здобувачів початкової освіти ми трактуємо як інтегровану якість особистості, що виявляється передусім через набуття досвіду комунікативної діяльності, уміння усно і письмово

висловлювати свої думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в щоденному побуті, освітньому процесі, чітко й аргументовано стверджувати або спростовувати факти, перетворювати усну інформацію в різні форми повідомлень, захищати власні погляди, використовуючи вербальні та невербальні мовні засоби. З цією метою у процесі навчання молодші школярі повинні оволодіти певними видами мовленнєвої діяльності (аудіюванням, говорінням, читанням, письмом), українською мовою як основним засобом спілкування.

У Державному стандарті початкової освіти необхідність формування комунікативної компетентності як наскрізної відображена у перших двох з одинадцяти сформульованих ключових компетентностей:

1) вільне володіння державною мовою, що передбачає уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття, чітко та аргументовано пояснювати факти, а також любов до читання, відчуття краси слова, усвідомлення ролі мови для ефективного спілкування та культурного самовираження, готовність вживати українську мову як рідну в різних життєвих ситуаціях;

2) здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, що передбачає активне використання рідної мови в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в побуті, освітньому процесі, культурному житті громади, можливість розуміти прості висловлювання іноземною мовою, спілкуватися нею у відповідних ситуаціях, оволодіння навичками міжкультурного спілкування [33].

Метою вивчення української мови та літератури, мов та літератур відповідних корінних народів і національних меншин є формування комунікативної, читацької та інших ключових компетентностей; розвиток особистості здобувачів освіти засобами різних видів мовленнєвої діяльності; здатності спілкуватися українською мовою, мовами відповідних корінних народів і національних меншин для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті,

міжкультурному діалозі; збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток мовленнєво-творчих здібностей [33].

У загальних і обов'язкових результатах Типової освітньої програми зазначено, що здобувач освіти повинен взаємодіяти з іншими особами усно, сприймати і використовувати інформацію для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях; сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовувати її для збагачення свого досвіду; висловлювати думки, почуття та ставлення, взаємодіяти з іншими особами письмово та в режимі реального часу, дотримуватися норм літературної мови; досліджувати індивідуальне мовлення для власної мовної творчості, спостерігати за мовними явищами, аналізувати їх [33].

Під час навчання у початковій школі здобувачі освіти створюють усно або письмово докладні, стислі, вибіркові, творчі перекази та твори-розповіді,-описи,-міркування на близькі і зрозумілі теми, складають тексти офіційно-ділового характеру: привітання, запрошення, оголошення, записка, написання листа другу, інструкція; публіцистичні тексти: есе, замітка, інтерв'ю і т. под. У ході навчання ділових паперів потрібно звернути особливу увагу на правильність їх укладання, на призначення і структуру документа, особливості мовного оформлення, на вміння чітко та аргументовано висловлювати думки. Документи складають за зразком, який є обов'язковим для всіх ділових паперів, за можливості його зміст пов'язується з реальним життям учнів, школи. Правильно складеним є лише той документ, у якому чітко і послідовно подано достовірну інформацію з дотриманням відповідних реквізитів і норм українського правопису.

Отже, здійснений аналіз педагогічної, лінгводидактичної літератури з проблеми дослідження дав змогу визначити зміст понять «компетенція», «компетентність», «комунікативна компетентність». Комунікативну компетентність здобувачів початкової освіти ми розуміємо як інтегровану якість особистості, що виявляється передусім через набуття досвіду

комунікативної діяльності, уміння усно і письмово висловлювати свої думки, почуття в різних комунікативних ситуаціях, зокрема в щоденному побуті, освітньому процесі, чітко й аргументовано стверджувати або спростовувати факти, перетворювати усну інформацію в різні форми повідомлень, захищати власні погляди, використовуючи вербальні та невербальні мовні засоби.

1.2. Психолого-педагогічні особливості формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів

Для ефективного формування комунікативної компетентності молодших школярів необхідним є виявлення та обґрунтування відповідних психолого-педагогічних передумов. При цьому педагогічний аспект забезпечує бажаний розвиток психологічних процесів сприйняття інформації, вміння аналізувати її, порівнювати, узагальнювати, абстрагувати, враховуючи психофізіологічні особливості уваги, пам'яті, мислення, особливості характеру, темпераменту, інтелектуального потенціалу учнів і т. ін .

Важливе значення під час формування комунікативної компетентності має *увага*, яка, за висловленням К.Ушинського, – «єдині двері, через які враження зовнішнього світу проникають у свідомість людини» [99, с. 57]. Стійка сконцентрована увага дає можливість молодшому школяреві зосередитися на співрозмовнику, сприймати вербальну та невербальну інформацію, самостійно створювати діалогічні та монологічні висловлювання. Уміння тримувати увагу протягом розмови є основою ефективною комунікації. Розсіяна увага перешкоджає розумінню повідомлення, призводить до непорозумінь та ускладнює взаємодію. Розвиток довільної уваги, здатності керувати своєю увагою, швидко переключатись і зосереджуватись у різних комунікативних ситуаціях сприяє також розвитку умінь і навичок толерантного спілкування та взаєморозуміння.

Психологи розрізняють такі види уваги: мимовільна, довільна, післядовільна. Мимовільну розуміємо як орієнтовний рефлекс, що виникає під час дії несподіваних і нових подразників; Довільна увага зумовлена постановкою

свідомої мети; якщо в цілеспрямованій мовленнєвій діяльності для учня стають цікавими й значимими зміст і сам процес, а не тільки результат, як при довільному зосередженні, то це вважається післядовільною увагою.

У формуванні комунікативної компетентності молодших школярів важливе значення має *пам'ять*. Завдяки добре розвиненій пам'яті молодші школярі можуть підтримувати комунікативний зв'язок, враховувати попередній досвід та адаптувати свою комунікативну поведінку. Пам'ять – це когнітивний процес, що полягає в запам'ятовуванні, збереженні та відновленні інформації. У процесі комунікації беруть участь різні типи пам'яті; сенсорна, короткочасна, довготривала. Характеризуючи особливості пам'яті молодших школярів, варто зазначити, що пам'ять у них розвивається так, що водночас діти можуть користуватися різними її видами. Здобувачі початкової освіти запам'ятовують швидше мимовільно, ніж довільно, вони можуть запам'ятовувати і довільно. Довільне запам'ятовування ефективно розвивається в процесі навчання, що ж стосується рівня усвідомлення засвоєного та легкості запам'ятовування, то свідомо запам'ятати учневі набагато легше, ніж механічно запам'ятовувати беззмістовну інформацію.

Мислення є основою для розуміння та інтерпретації інформації, що отримується під час спілкування. Логічне мислення дозволяє аналізувати повідомлення, вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки, формулювати власні думки та аргументи. Креативність мислення сприяє знаходженню нестандартних рішень у комунікативних ситуаціях, а також робить спілкування більш насиченим та цікавим. *Мислення* і *мовлення* перебувають у тісному взаємозв'язку: мовлення є засобом усіх видів мислення, воно матеріалізує і виражає мислення. Одиниці мовлення пов'язані з одиницями мислення: слово – з поняттям, речення – із судженням. Без мовлення думки не можуть бути оформлені та збережені.

У сучасному інформаційному світі не стільки важливо накопичувати знання, які з часом забуваються і за потреби їх можна швидко відновити з інтернет-джерел, літератури, скільки вміння мислити, аналізувати,

послідовно викладати свої думки, точно описувати явища, цікаво розповідати про події, робити правильні висновки.

Темпераментні особливості молодших школярів впливають на стиль спілкування та емоційне забарвлення комунікації. Наприклад, сангвініки, як правило, легко встановлюють контакти, холерики можуть бути імпульсивними у спілкуванні, меланхоліки – більш стриманими, а флегматики – повільними та розважливими. Розуміння свого темпераменту та його впливу на комунікацію допомагає дитині адаптувати свою поведінку та ефективніше будувати взаємини.

Під час формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти потрібно враховувати індивідуальні особливості кожного учня та адаптовувати методи навчання до потреб кожного молодшого школяра. Так, у сучасних психолого-педагогічних дослідженнях розглядається чотири типи *характерів* дитини.

Дитина-глядач засвоює інформацію за допомогою зору. Ця дитина із задоволенням розглядає книжки, малюнки; вона тримає в увазі найменші деталі. Водночас швидко втомлюється від одноманітності, їй потрібні нові візуальні враження. Дитина-глядач часто «не чує» звернених до неї запитань, якщо вони не підкріплені візуальними враженнями. В діалозі така дитина йде швидше на контакт і вільніше почувається на уроці під час відповіді на запитання. Її здатність запам'ятовувати деталі учителеві варто підтримувати під час переказу учнем подій.

Дитина-слухач сприймає те, що почула, без інших допоміжних засобів. Слухач любить слухати казки, має значний словниковий запас і добру пам'ять на імена та факти. Він, як губка, «всмоктує» нову інформацію і мовчить, а потім дивує цікавим міркуванням. Ставлячи запитання, ця дитина завжди вислуховує відповідь до кінця. Дитина-слухач завжди із задоволенням розмовляє з учителем і слухає його, ставить запитання і чекає пояснень про все, що відбувається навколо.

Дитина-оратор шукає собі співрозмовника. Інколи здається, що вона взагалі ані на секунду не замовкає. У цієї дитини з будь-якого приводу є своя точка зору, яку вона обов'язково повідомить і цим приверне до себе увагу не тільки дорослих, а й однолітків.

Дитина-діяч весь час зайнята якоюсь важливою справою. Діячам потрібно регулярно давати «відповідальні» індивідуальні доручення, залучати їх до розмови про культуру мовлення, до участі у створенні діалогів на різні теми [71].

Різні види мовленнєвої діяльності передбачають і різні форми мовлення. Таких форм є три: зовнішня усна, зовнішня письмова і внутрішня. Внутрішнє і зовнішнє мовлення становлять єдність, яка не виключає специфічності своєрідності кожної з форм мовленнєвої діяльності. У внутрішньому мовленні здійснюється підготовка до писемного. Перш ніж щось написати, учень повинен мати уявлення про те, що писатиме. Чим відповідальніше письмове завдання, тим складніша внутрішня робота молодшого школяра над словом [69].

Ефективне формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти потребує цілеспрямованої роботи вчителя початкових класів, яка включає створення позитивного комунікативного середовища: атмосфера довіри, взаємоповаги та підтримки в класі є основою для розвитку комунікативних умінь і навичок. Сприяють розвитку комунікативних здібностей використання інтерактивних методів навчання: рольові ігри, дискусії, групові проекти та інші активні форми роботи. Застосування різноманітних форм роботи забезпечує розвиток усного та писемного мовлення, збагачення словникового запасу, удосконалення орфоепічних умінь і навичок молодших школярів, уміння слухати, ставити запитання, висловлювати свою думку, враховуючи точку зору інших.

В. Сухомлинський зазначав: «Учитель покликаний використовувати всі можливості, щоб саме в роки дитинства донести до свідомості й серця найтонші відтінки барв, пахоці слова, щоб рідне слово стало духовним

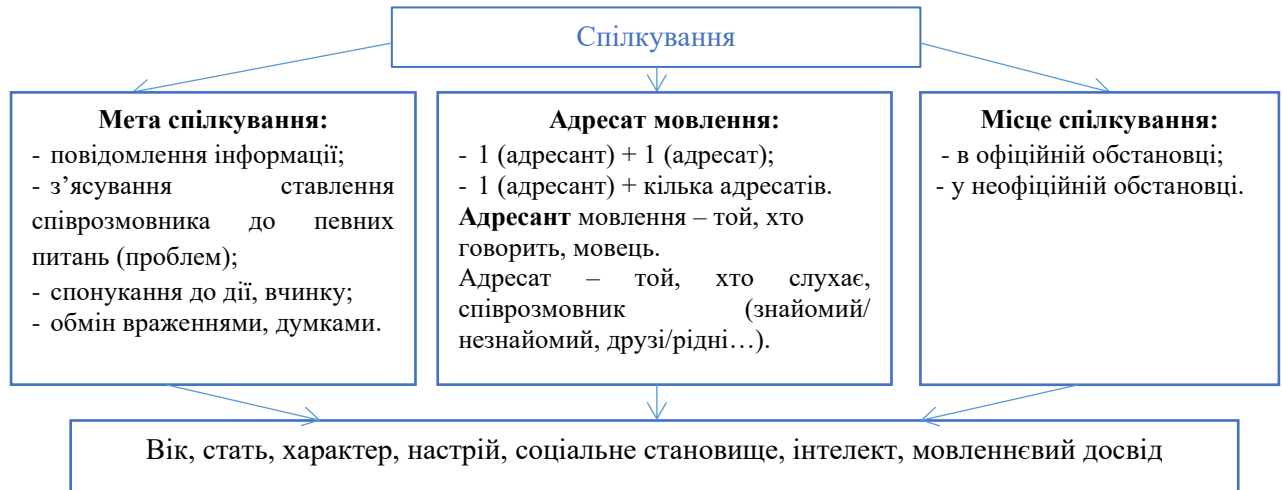
багатством дитини». Тому вчителям особливу увагу необхідно приділяти розвитку усного та писемного мовлення. А для цього потрібно постійно розширювати життєвий досвід учнів: вчити їх спостерігати, уявляти, творчо мислити й відчувати, оцінювати і узагальнювати, а потім передавати словом усе побачене, почуте, пережите.

Здобувач початкової освіти повинен вміти сприймати і передавати інформацію, захищати свої переконання і переконувати інших, виступати із пропозиціями. У колі сім'ї, друзів, знайомих повинен уміти поділитися враженнями від прочитаного, побаченого, почутого, пережитого.

Відомо, що 70–80 % часу, коли людина не спить, вона слухає, говорить, читає, пише, тобто займається мовленнєвою діяльністю, пов'язаною із змістовим сприйняттям мовлення і його створенням, тому так важливо добре володіти всіма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, читанням, говорінням, письмом. Під час спілкування дуже важливо будувати свої висловлювання з урахуванням мовленнєвої ситуації. Основними умовами є: адресат мовлення, тема й основна думка висловлювання, мета та місце спілкування. Характер мовлення визначається темою, основною думкою висловлювання, усною і писемною формою мовлення, мовленнєвою ситуацією. Вміння правильно визначати мету спілкування і враховувати особливості адресата мовлення допомагає будувати будь-яке висловлювання, краще розумітися з людьми. Надзвичайно важливо дбати про те, щоб мовлення було змістовним, послідовним, багатим, точним, виразним, доречним, правильним. Практика засвідчує, що досить часто вчителі цим нехтують, але варто пам'ятати, що спілкування – не проста передача інформації однієї особи іншій. Спілкування – це необхідна умова формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти.

Для успішної комунікації необхідна цілеспрямована постійна мовленнєва практика, що ґрунтується на умінні добирати потрібні слова, конструкції з урахуванням умов ситуації спілкування (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Коли дитина приходить до школи, рідна мова нею вже практично засвоєна, водночас у школі українська мова стає для неї навчальним предметом. Процес навчання української мови передбачає, щоб молодші школярі навчилися свідомо користуватися лексичними, граматичними, правописними нормами української мови.

Розвиток усного мовлення молодших школярів залежить від низки умов. Для того, щоб усне мовлення дитини розвивалося, необхідно, щоб дитина говорила на уроках не тільки на вимогу вчителя, але щоб вона відчувала потребу, необхідність у мовному спілкуванні і в школі, і поза школою. Для того, щоб дитина хотіла щось розказати, вона повинна володіти певною інформацією, мати інтерес до подій, процесів, явищ, потребувати про них розказати, висловити свою аргументовану позицію.

Важливо, щоб на уроках, не лише української мови, склалися такі ситуації, які спонукали б їх висловлюватись, виражати свої думки, почуття. З цією метою можна впроваджувати сюжетно-рольові ігри, в яких умовно визначається місце дії (у класі, автобусі, парку, супермаркеті), співрозмовник (однокласник, мама, гість з іншого міста, країни і т. ін.), мета висловлювання (про щось розповісти, повідомити, переконати, виправдати тощо). Створення атмосфери допитливості на уроках, спеціальне формування уміння застосовувати свої знання готує учнів до діалогу в різних ситуаціях взаємодії. Розвиваючи писемне мовлення молодших школярів, учитель має заохочувати

їх записувати свої думки, враження, писати про те, що їх насправді цікавить. При цьому необхідно вчити молодших школярів удосконалювати, коригувати написане.

Отже, робота над розвитком уваги, пам'яті, мислення та самосвідомості власного темпераменту є важливим складником формування комунікативної компетентності молодших школярів. Під час освітнього процесу потрібно враховувати ці фактори для створення ефективної комунікації у здобувачів початкової освіти. Ефективне формування комунікативної компетентності – це тривалий та комплексний процес, що вимагає системного, цілеспрямованого підходу до кожної дитини з боку вчителя, батьків, ровесників. Результатом має стати вміння дитини ефективно та адекватно спілкуватися в різних комунікативних та соціальних ситуаціях.

1.3. Дидактична гра як ефективний метод формування комунікативної компетентності в молодших школярів

Дидактичні ігри є потужним інструментом у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів. Їх ефективність ґрунтується на психолого-педагогічних принципах, які враховують вікові особливості дітей цього віку, їхню потребу в активній діяльності та емоційному залученні. На відміну від традиційних методів навчання, дидактичні ігри створюють атмосферу безтурботності та зацікавленості, що позитивно впливає на процес навчання та засвоєння знань. В. Сухомлинський стверджував, що «у грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку» [94, с. 50].

С. Гончаренко визначає гру як «вид активної діяльності дітей, у процесі якої вони оволодівають соціальними функціями, стосунками та рідною мовою як засобом спілкування між людьми» [30, с. 139].

А. Бондаренко, А. Венгер та інші вчені розглядають дидактичну гру як форму навчання, коли урок організовано у формі гри на зразок уроку-екскурсії чи інших нетрадиційних уроків. М. Вашуленко, О. Савченко трактують

дидактичну гру як засіб цілеспрямованого керівництва вчителем розумовою діяльністю учнів, формування в них пізнавального інтересу. Л. Артемова, Л. Божович, Т. Олійник вважають гру видом навчальної діяльності. О. Пометун визначає гру як технологію навчання, тому що, на думку вченої, технологія навчання детально описує систему дій не тільки вчителя, а й насамперед того, хто навчається, – учня; забезпечує, гарантує у разі конкретного застосування досягнення визначених результатів. Н. Мойсеюк дидактичні (пізнавальні) ігри відносить до методу стимулювання і мотивації учіння і обґрунтовує їх як спеціально створені ситуації, які моделюють реальність, з якої учням пропонується знайти вихід. Н. Волкова гру вважає найефективнішим методом стимулювання діяльності й поведінки – це один із видів діяльності дитини, що полягає у відтворенні дій дорослих і стосунках між ними.

Дидактична гра – це індивідуальна, групова і колективна навчальна діяльність, що включає в себе суперництво та самоосвіту в засвоєнні знань, умінь і навичок, набуття досвіду пізнавальної діяльності та уміння спілкуватися в процесі ігрового навчання. Основним мотивом виконання дидактичної гри є не пряма вказівка вчителя чи бажання учнів чогось навчитися, а природне прагнення до гри, бажання досягти ігрової мети, виграти – це найголовніше для дітей. У дидактичній грі взаємодіють навчальний (пізнавальний) та ігровий складники. Відповідно до цього вчитель початкових класів одночасно навчає учнів і бере участь у їхній грі, а учні граючись навчаються. Значення дидактичної гри – це навчати і розвивати дитину через ігровий задум, дії та правила.

На думку Т. Донченко, гра є дидактичною тільки тоді, коли пізнавальний елемент у ній нерозривно пов'язаний з елементами зацікавленості. Висока ефективність дидактичної гри безсумнівна. І вчитель, і діти працюють з використанням ігрових матеріалів легше, веселіше, а головне – значно продуктивніше. Дидактична гра – це гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх

новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [25, с. 12]. В. Сухомлинський писав: «У грі розкривається перед дітьми світ, творчі можливості особистості. Без гри немає і не може бути повноцінного дитячого розвитку» [94].

Функції дидактичної гри

- спонукальна (викликає інтерес)
- комунікативна (особистісна взаємодія та спілкування)
- самореалізація (кожен учасник гри реалізує свої можливості)
- розвивальна (розвиток пізнавальних здібностей, якостей)
- діагностувальна (рівень оволодіння знаннями, уміннями й навичками, рівень творчості)
- рефлексивна (отримання задоволення, позитивних емоцій і т. ін.)
- корекційна (внесення позитивних змін у структуру, зміст, завдання, правила гри).

Дидактичні ігри на уроках української мови допомагають засвоїти, уточнити, закріпити мовний матеріал, сприяють розвитку мовлення молодших школярів, уваги, пам'яті, кмітливості, вміння класифікувати предмети, порівнювати їх, узагальнювати, диференціювати.

Функціонально всі дидактичні ігри зорієнтовані на те, щоб навчати і розвивати молодших школярів через ігровий задум.

Механізми впливу дидактичних ігор на комунікативну компетентність:

- мотивація та зацікавленість – ігрова форма навчання підвищує мотивацію учнів до навчання, робить процес навчання більш цікавим та емоційно насиченим. Завдяки цьому діти активніше включаються в комунікацію, прагнуть до взаємодії та співпраці. Це особливо важливо для молодших школярів, які характеризуються високим рівнем емоційності та потреби в грі.

- розвиток мовлення – дидактичні ігри потребують активного використання мови для формулювання думок, пояснень, обґрунтування своїх рішень, ведення діалогів. Це сприяє розширенню словникового запасу,

вдосконаленню граматичної будови мовлення, розвитку зв'язного мовлення. Ігри можуть бути спрямовані на відпрацювання конкретних мовленнєвих навичок, наприклад, опису, розповіді, роздуму, аргументації.

- набуття соціальних навичок – багато дидактичних ігор передбачають групову роботу, що вимагає від учнів взаємодії, узгодження дій, вміння слухати та чути один одного, враховувати думки інших. У процесі гри діти вчаться співпрацювати, дотримуватися правил, розв'язувати конфлікти, розподіляти ролі та відповідальність, що відповідно формує важливі соціальні навички, необхідні для успішної комунікації.

- розвиток комунікативної стратегії – дидактичні ігри створюють умови для розвитку комунікативної стратегії – уміння вибирати відповідні мовні засоби та стратегії спілкування залежно від ситуації та співрозмовника. Діти вчаться адаптувати своє мовлення, враховуючи контекст, мету спілкування та особливості аудиторії.

- подолання комунікативних бар'єрів – гра допомагає подолати сором'язливість та невпевненість у собі, які часто перешкоджають вільному спілкуванню. В ігровій атмосфері діти почувають себе більш розкуто та вільно, що сприяє більш активному вираженню своїх думок та почуттів.

На відміну від ігор взагалі дидактична гра має суттєву ознаку – наявність чітко визначеної мети навчання й відповідного їй педагогічного результату, що можуть бути обґрунтовані, подані наочно й характеризуються пізнавальною спрямованістю.

Дидактична гра має сталу структуру, що відрізняє її від інших видів ігрової діяльності. Основними елементами, які одночасно надають їй форми навчання ігри, є: 1) ігровий задум; 2) обладнання; 3) дидактичні та ігрові завдання; 4) визначені правила гри; 5) ігрові дії; 6) пізнавальний зміст; 7) результат (табл. 1.3).

Ігровий задум – перший структурний компонент гри, закладений в дидактичне завдання, яке необхідно виконати під час навчання. Ігровий задум найчастіше представлений питанням або загадкою, що ніби проектує хід гри.

Це надає грі пізнавального характеру, визначає до її учасників певні вимоги щодо знань.

Обладнання дидактичної гри – це здебільшого наявність технічних засобів навчання або дидактичних матеріалів, необхідних для реалізації гри.

Кожна дидактична гра має власне дидактичне (лінгводидактичне) завдання, що відповідає темі та завданням уроку, та ігрове завдання. Виконуючи під час гри завдання, здобувачі освіти виявляють активність, бажання і потребу виконати його. Лінгводидактичні та ігрові завдання відображають взаємозв'язок навчання і гри.

Правила кожної дидактичної гри обумовлені її змістом та ігровим задумом, вони визначають характер і способи ігрових дій здобувачів освіти, організовують і спрямовують їх взаємини з однокласниками, спонукають керувати своїми діями.

Дотримання правил вимагає від здобувачів освіти вольових зусиль, уміння взаємодіяти з іншими, переборювати негативні емоції у зв'язку з невдачами тощо. У дидактичній грі правила є критерієм правильності ігрових дій, їх оцінки. Вони по-різному впливають на поведінку молодших школярів: одні учні беззаперечно приймають ігрові правила і стежать за їх виконанням іншими учасниками; інші підкоряються правилам лише у провідних ролях, а у звичайних – порушують їх, намагаючись виграти; ще інші за недотримання правил іншими учасниками мовчки підтримують їх. Тому підвищення дієвості ігрових правил в організації і спрямуванні поведінки учнів є важливим педагогічним завданням.

Основою, сюжетною канвою дидактичної гри є ігрові дії, завдяки яким здобувачі освіти реалізують свої ігрові задуми. Без підпорядкування певним правилам дій гра неможлива. Увага дитини в грі спрямована на розгортання ігрової дії, а захопленість ігровою ситуацією є передумовою мимовільного розв'язання дидактичного завдання. Завдяки ігровим діям і правилам дидактичні ігри, що використовуються на заняттях, роблять навчання

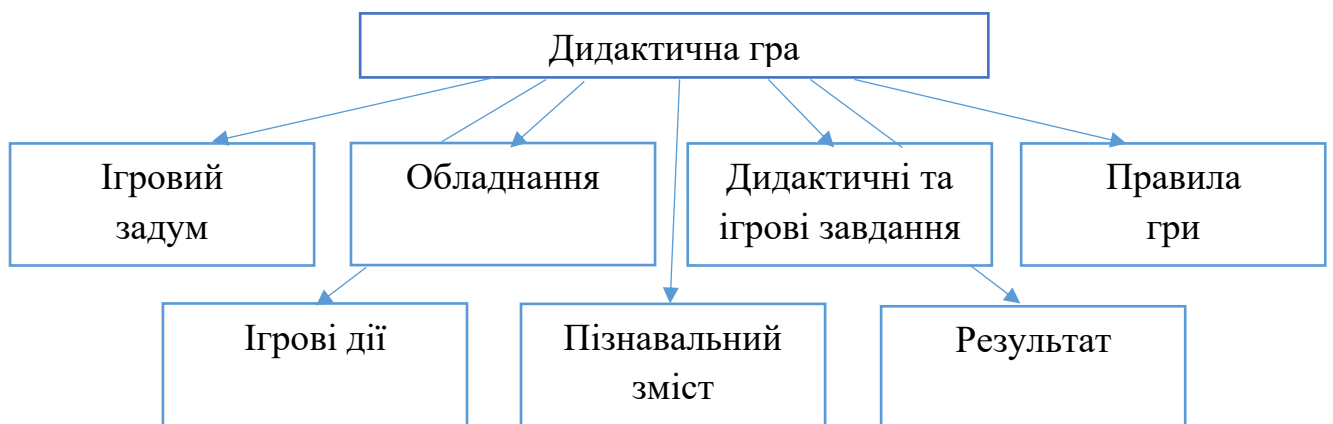
сучасним, цікавим, сприяють розвитку довільної уваги, формуванню передумов для глибокого оволодіння змістом навчального матеріалу.

Надзвичайно важливим під час ігрових дій є пізнавальний зміст дидактичної гри, який полягає у засвоєнні тих знань і вмінь, які застосовуються під час розв'язування навчальної проблеми, поставленої грою.

Результатом дидактичної гри є її завершення. Успішне виконання завдань гри, вияв кмітливості є результатом гри і сприймається дитиною як досягнення. Результат засвідчується і в задоволенні учасників гри від участі. Для вчителя результатом гри є рівень формування комунікативної компетентності молодших школярів, їх успіх у виконанні завдань, налагодженні гармонійних взаємин та толерантного спілкування.

Ігровий задум, ігрові дії та правила гри тісно взаємопов'язані між собою: задум визначає характер ігрових дій, а дотримання правил допомагає в їх здійсненні та розв'язанні ігрового завдання. Відсутність хоча б одного з цих структурантів унеможлиблює гру.

Таблиця 1.3

Є багато класифікацій ігор. Якщо розглядати гру з точки зору цільових орієнтацій, то ігри поділяються на *дидактичні* (використовують для пізнавальної діяльності, формують певні вміння та навички, необхідні для практичної діяльності); *виховні* (які виховують самостійність, волю, співпрацю); *розвивальні* (які розвивають мотивацію навчальної діяльності, увагу, пам'ять); *соціалізовані* (долучають до норм і цінностей суспільства).

За характером педагогічного процесу вчені виділяють такі групи ігор: навчальні, тренувальні, контролюючі, узагальнюючі; пізнавальні, виховні, розвиваючі; репродуктивні, продуктивні, творчі.

За змістом уроку української мови ігри поділяють на ігри з фонетики, лексикології, морфології, синтаксису, орфографії, пунктуації, розвитку мовлення.

М. Пентилюк розрізняє такі дидактичні ігри:

- 1) у вигляді ігор-задач, ігор-загадок (ребуси, шаради, кросворди, чайнворди тощо);
- 2) запитань-завдань для тематичних групових опитувань з елементами змагання («Що? Де? Коли?», «КВК», «Ерудити» та ін.);
- 3) створення ситуацій за типом «знайди вихід» для організації колективної творчої роботи;
- 4) ігри-казки з елементами спостереження, уяви, рахування та ін. [70].

Дидактична гра – не самоціль, а метод навчання, це підкреслено в назві терміна, тому вчителю, який використовує дидактичну гру на уроці, потрібно врахувати вимоги до організації підготовки дидактичних ігор та умови для ефективного застосування дидактичних ігор.

Вимоги до організації підготовки дидактичних ігор:

1. Визначити місце дидактичних ігор у системі інших видів діяльності на уроці української мови.
2. Визначити доцільність їх використання на різних етапах уроку.
3. Під час розроблення методики проведення дидактичних ігор враховувати мету уроку (цілевизначення), рівень підготовленості здобувачів освіти, передбачити очікувані результати.
4. Врахувати способи заохочення та мотивації здобувачів освіти.

Щоб дидактичні ігри на уроці проходили ефективно та мали бажані результати, необхідно врахувати такі умови:

1. Готовність здобувачів освіти до участі в грі. (Кожен учень повинен чітко усвідомити мету, засвоїти правила гри, зрозуміти послідовність дій та кінцевий результат.

2. Забезпечення кожного здобувача освіти необхідним дидактичним матеріалом.

3. Учитель має чітко, доступно пояснити завдання гри.

4. Складну гру потрібно проводити поетапно, поки молодші школярі не засвоять окремих дій, а далі можна пропонувати всю гру і різні її варіанти.

5. Дії учнів потрібно контролювати, своєчасно коригувати, спрямовувати, оцінювати.

6. Не можна допускати приниження гідності дитини (образливі порівняння, оцінка за поразку в грі, глузування тощо).

У сучасному інформаційному суспільстві можливості використання дидактичних ігор в освітньому процесі значно розширилися із появою електронних застосунків: LearningApps, WordWall, EducaPlay, Anelok та ін.

LearningApps.org - онлайнний сервіс, який дозволяє створювати інтерактивні вправи, ігри і т. под. Сервіс Learningapps є додатком Web 2.0 для підтримки освітніх процесів у навчальних закладах різних типів. Конструктор Learningapps призначений для розробки, зберігання інтерактивних завдань з різних предметів, за допомогою яких здобувачі освіти можуть перевірити і закріпити свої знання в ігровій формі, що сприяє формуванню їх пізнавального інтересу. Сервіс Learningapps надає можливість отримання коду для того, щоб інтерактивні завдання були розміщені на сторінки сайтів вчителів та учнів.

Wordwall – це інтерактивний навчальний застосунок, за допомогою якого можна створювати інтерактивні ігри, вправи на будь-якому вебпристрої, наприклад, комп'ютері, планшеті, телефоні чи інтерактивній дошці. Здобувачі освіти можуть відтворювати завдання самостійно на своїх вебпристроях, або це може робити вчитель, коли учні виконують вправу по черзі біля дошки. Wordwall можна використовувати для створення інтерактивних вправ і матеріалів для видруку.

EducaPlay – це освітня платформа для створення навчальних ігор з різних предметів. Для уроків української мови на цій платформі можна створити власні азбучні ігри, кросворди, ігри з діалогами, ігри з диктантами, ігри з заповненням пропусків, ігри на відповідність, ігри на розвиток пам'яті, вікторини, відеовікторини, загадки і т. ін.

Anelok – Всеукраїнський портал електронних дидактичних ігор, роздавальних карток, лепбуків, лепбоксів, спічбуків, матеріалів для оформлення групових кімнат та багато іншого. Матеріали, за потреби, можна видрукувати.

Отже, ефективність використання дидактичних ігор залежить від їхнього ретельного добору, продуманої методики проведення та врахування індивідуальних особливостей здобувачів освіти. Важливо, щоб дидактичні ігри відповідали віковим та психологічним особливостям дітей, були цікавими, захоплюючими, сприяли розвитку позитивної комунікативної мотивації.

На нашу думку, дидактична гра є сучасним методом навчання молодших школярів, який активізує розумову діяльність, дає змогу зробити освітній процес привабливим і цікавим, формує мотивацію до оволодіння українською мовою. Дидактичні ігри мають на меті, крім засвоєння навчального матеріалу, вироблення практичних умінь і навичок, створити здобувачеві початкової освіти можливості для самонавчання та саморозвитку.

РОЗДІЛ 2.

ЕКСПЕРЕМЕНТАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Характеристика етапів експериментальної роботи

Аналіз лінгводидактичної літератури дозволяє констатувати, що на сучасному етапі робота з формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи важлива й необхідна. Проблема полягає в тому, що вчителі недостатньо звертають увагу на інтегрований підхід до навчання різних видів мовленнєвої діяльності, мало часу на уроці приділяють завданням, які сприяють виробленню у молодших школярів умінь і навичок правильно слухати (аудіювання), уважно читати, комунікативно доцільно говорити і грамотно писати. На нашу думку, шляхом постійного вправління, за умови активного навчання, зокрема використання таких сучасних методів навчання як дидактична гра, електронні застосунки та ін., можна досягти ефективного результату в розвитку в учнів діалогічного й монологічного мовлення, формування комунікативної компетентності як однієї з ключових компетентностей Нової української школи.

Центральне місце у нашій роботі належить педагогічному експерименту, який проходив у три етапи науково-педагогічного пошуку: констатувальний, формувальний та контрольний етап, і передбачав апробацію методики формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. Враховуючи те, що експеримент є одним із важливих методів дослідження, саме з його допомогою здійснюється пошук нових форм навчання, перевіряються системи навчання, методи та прийоми проведення лінгвопедагогічного експерименту, то його практичні результати переконали нас у тому, що метод дидактичної гри є ефективним у формуванні комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

В основу експериментального дослідження було покладено наукове припущення: рівень сформованості комунікативної компетентності в здобувачів освіти початкової школи значно підвищиться за умов:

- 1) урахування психологічних і лінгводидактичних чинників, що впливають на процес формування комунікативної компетентності учнів;
- 2) поєднання особистісно орієнтовного та комунікативно-діяльнісного підходів до здійснення комунікативної діяльності;
- 3) впровадження типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в молодших школярів на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності;
- 4) дотримання принципів систематичності та неперервності формування комунікативної компетентності в учнів початкової школи.

Згідно з програмою дослідження було сформульовано мету та завдання дослідження, визначено зміст і проведено аналіз отриманих результатів. Для цього було розроблено та впроваджено типологію дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи, визначено та реалізовано педагогічні умови, спрямовані на ефективне проведення дидактичних ігор.

Основна мета експериментального дослідження – практично обґрунтувати ефективність дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Мета формувального експерименту передбачала виконання таких завдань:

- 1) проаналізувати особливості формування комунікативної компетентності в молодших школярів з урахуванням комунікативно-діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів;
- 2) вивірити потенційні можливості комплексного використання структурних зв'язків рецептивних та продуктивних видів мовленнєвої діяльності;

3) визначити ефективність застосування пропонованої типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів освіти Нової української школи.

Дослідне навчання здійснювалось протягом трьох етапів:

I етап дослідження був підготовчим. Він проходив у кількох напрямках:

1. Проведення констатувальних зрізів з метою виявлення у молодших школярів комунікативних умінь і навичок.

2. Організація анкетного опитування учителів початкових класів і здобувачів початкової освіти.

3. Укладання типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів освіти Нової української школи.

II етап – основний, передбачав реалізацію спеціально розробленої типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів освіти Нової української школи, включаючи її регулювання і коригування.

III етап – завершальний, призначався для кількісного та якісного аналізу результатів педагогічного експерименту.

Перший етап дослідження – констатувальний зріз – проводився упродовж 2023/2024 навчального року в 1, 2, 3 класах Комунального закладу загальної середньої освіти «Луцький ліцей № 27 Луцької міської ради». Експериментом було охоплено два 1 класи і чотири 2, 3 класів, загальна кількість учнів – 152, а також 6 учителів початкових класів першої та вищої категорії. Кількість учнів 1 класів становила 64 (КК – 32 учні; ЕК – 32 учні), 2–3 класів – 88 учнів (КК–42 учні; ЕК–46 учнів).

Для проведення дослідного навчання було окреслено низку умов:

а) під час поділу класів на експериментальні й контрольні добиралися учні з приблизно однаковим рівнем комунікативної компетентності;

б) навчання у контрольних класах здійснювалося відповідно до традиційної методики;

в) кількість уроків у контрольних та експериментальних класах була однаковою;

г) контрольні зрізи наприкінці кожного етапу навчання проводилися і в експериментальних, і в контрольних класах за однакових умов із дотриманням ідентичних критеріїв оцінювання.

Мета констатувального зрізу – визначити у молодших школярів рівні сформованості комунікативної компетентності на основі компетенцій з різних видів мовленнєвої діяльності. Результати перевірки були основою для коригування навчальної діяльності на уроці. Для проведення констатувального зрізу використовували різні види та форми робіт, характер яких дав змогу виявити рівень сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

З метою реалізації компетентнісного підходу до навчання української мови нами були використані доступні для молодших школярів тексти для встановлення рівня сформованості аудіативних умінь. Саме в таких умовах перебувають молодші школярі в реальному житті, коли слухають чи переглядають телевізійну передачу, інтернет-інформаційні засоби тощо. Діалогічне мовлення перевірялося шляхом створення ситуаційних діалогів «Розмова по телефону», «Знайомство з новим однокласником», «Мої захоплення», «На книжковому форумі», «У супермаркеті» та ін.

Перевіряючи навички діалогічного мовлення ми розробили флешкартки, що дозволяють учням самостійно ознайомитись із ситуацією мовлення, метою спілкування та мовним завданням. Для другокласників флешкартки містять сюжетний малюнок, що відтворює ситуацію мовлення, мету спілкування і слова, які допомагають будувати діалог та слова-звертання. Для учнів 3 класів зазначено ситуацію спілкування (*хто?, де?, коли?*), мету спілкування, мовні завдання. Наводимо приклади флешкарток, які використовувались під час констатувального зрізу.

Картка № 1

Створити діалог.

Ситуація: Уяви, що у твій клас прийшов новий учень. Уяви, яка розмова може відбутися між тобою і новим учнем.

Мета спілкування: знайомство.

Мовне завдання:

1. Правильно звертайтеся один до одного: *друзе....*
2. Вживайте ввічливі слова.
3. Вживайте слова: *наш клас, вчителька, учні, їдальня, шкільні свята.*

План діалогу

1. Привітання.
2. Знайомство.
3. Розповідь про школу, клас.
4. Розповідь нового учня або учениці про його (її) школу.
5. Подяка за розповідь.

Рівень сформованості монологічного мовлення в здобувачів початкової освіти перевірявся шляхом складання зв'язного висловлювання за метафоричними картками. Під час оцінювання учнівських висловлень бралось до уваги наскільки зрозумілим, цікавим, переконливим було створене письмове висловлювання за метафоричною карткою.

Результати перевірки рівнів комунікативної компетентності на основі видів мовленнєвої діяльності у 1–3 класах узагальнено в таблиці (див. табл. 2.1, де КК – контрольні класи, ЕК – експериментальні класи).

Таблиця 2.1

Узагальнені результати комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти

Види МД	КК			ЕК		
	Рівні					
	Високий	Достатній	Середній	Високий	Достатній	Середній
Аудіювання (2–3 класи)	2	31	9	3	32	11
Читання (1 клас)	2	22	8	1	25	6
Діалогчне мовлення (2–3 класи)	4	27	11	4	34	8
Монологічне мовлення (2–3 класи)	1	16	15	1	29	16
Письмо (2–3 класи)	4	29	9	6	27	13

Як бачимо, за результатами поданими в таблиці 2.1, молодші школярі мають переважно достатній та середній рівні формування комунікативної компетентності з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Підсумки проведеного аналізу сучасного стану рівня сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти свідчать про те, що нині у школах домінує не взаємопов'язане навчання, а розрізнене навчання кожного виду мовленнєвої діяльності. Поділяючи погляди сучасних методистів, ми вважаємо, що взаємопов'язаним називають навчання, у процесі якого відбувається одночасне формування чотирьох видів мовленнєвої діяльності в межах їх певного послідовного часового співвідношення.

За допомогою спостережень, опитування, анкетування молодших школярів та учителів початкових класів нами було визначено: наявність дидактичних ігор на уроках української мови та інших уроках початкової школи; зацікавленість здобувачів початкової освіти у виконанні ігрових завдань на уроках; реакції молодших школярів на запроповану гру; конкретні дії учнів під час виконання навчальних ігрових завдань на уроках початкової школи; найбільш цікаві та захопливі дидактичні ігри на уроках у початковій школі.

Результати опитування молодших школярів на питання щодо наявності дидактичних ігор на уроках у початковій школі засвідчують, що більшість учнів (86 %) завжди виявляє зацікавленість у виконанні ігрових навчальних завдань на уроках, що підтверджує важливе значення ігрової діяльності для молодших школярів та зацікавленість педагогів упроваджувати дидактичні ігри. Варто відзначити, що 85 % учнів підтвердили, що на уроках є різноманітні ігри, які пропонуються вчителем.

Результати опитування вчителів початкових класів на питання щодо необхідності використовувати дидактичні ігри на уроках у початковій школі засвідчили, що 95 % педагогів відповіли згодою та позитивним ставленням. Під час відповіді щодо реакцій учнів на виконання навчальних ігрових завдань на уроках учителі відзначають, що молодші школярі завжди з цікавістю виконують ігрові навчальні завдання, бурять у них активну участь. 8 % опитаних учителів початкових

класів зазначили, що застосовують дидактичні ігри не завжди системно, залежно від теми, завдань, змісту уроку, найчастіше використовують на уроках української мови, математики, ЯДС.

Таким чином, результати констатувального етапу дослідження підтверджують потребу в розробленні методики формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи на основі взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності за допомогою дидактичної гри.

Методично важливою і практично значущою для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи є, на нашу думку, інтеграція видів мовленнєвої діяльності та системне впровадження дидактичних ігор.

Під час розроблення типології дидактичних для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи нами було враховано:

- 1) компетентнісний та особистісно орієнтований підходи до навчання української мови;
- 2) специфіку навчального матеріалу з української мови для учнів 1–4 класів;
- 3) результати констатувального зрізу;
- 4) психолінгвістичні особливості учнів, можливості та рівень їх мовленнєвого розвитку.

На III – завершальному етапі проводились контрольні зрізи, щоб перевірити рівень сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Під час виконання контрольних зрізів ми ставили за мету перевірити ефективність розробленої і введеної в освітній процес типології дидактичних ігор та визначення рівня сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

2.2. Зміст формувального етапу педагогічного експерименту

Основою для розроблення експериментальної методики формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи стали результати анкетування, аналіз контрольних зрізів, діагностувальних робіт, спостереження над усним та писемним мовленням молодших школярів, а також вивчення педагогічної, психологічної, лінгводидактичної літератури.

Аналіз лінгвістичної, педагогічної та методичної літератури дозволяє констатувати, що робота над формуванням комунікативної компетентності в молодших школярів є актуальною у наш час. М. Вашуленко чітко наголошує, що „теоретичні відомості (мовні і мовленнєві знання) у початковій мовній освіті є не самоціллю, а важливим підґрунтям і засобом формування у молодших школярів комунікативної компетентності. Тому ставиться завдання систематично одержувати інформацію, яка засвідчує рівень сформованості базового лінгвістичного компонента в загальній мовній освіті молодших школярів (фонетичний, лексичний, граматичний і текстотворчий зміст), усвідомлення ними лінгвістичних явищ з метою розвитку комунікативної компетентності в її лінгвістичному, соціолінгвістичному та прагматичному аспектах шляхом виконання рецептивних видів мовленнєвої діяльності у поєднанні з продуктивними” [19, с. 16].

Головну роль у формуванні комунікативної компетентності молодших школярів відіграють уроки української мови. Проте аналіз результатів спостережень за освітнім процесом дає підстави стверджувати, що навчання рідної мови у початковій школі не завжди відповідає новим вимогам і потребує модернізації. Саме тому у сучасних умовах навчання мови й мовлення учителю початкових класів важливо дбати про структуру уроків української мови, в якій повинно бути передбачено:

- 1) забезпечення мотивації уроку (створення проблемної ситуації, з'ясування необхідності набутих умінь під час виконання завдань на уроці для подальшого навчання, тобто виокреслити таку ситуацію спілкування, за якої у

молодших школярів виникне бажання і потреба спілкуватися, мислити, брати участь у діалозі (полілозі), здійснювати комунікацію);

2) представлення теми, мети уроку та очікуваних навчальних результатів;

3) презентація необхідної для учнів інформації з різних джерел: з підручника, за допомогою мультимедійних і комп'ютерних технологій;

4) оптимальне поєднання традиційних та інноваційних форм, методів, прийомів і засобів навчання;

5) забезпечення виконання системи завдань, побудованої на текстовій основі, з урахуванням вивчених типів, стилів, жанрів мовлення, яка буде спрямована на формування мовленнєвих умінь і навичок, крім того практично кожній мовній вправі необхідно надати комунікативного характеру;

б) оцінювання результатів уроку, підбиття його підсумків, яке включає порівняння досягнутих результатів на уроці з очікуваними, їх аналіз і висновки, коригування набутих умінь і навичок, визначення нових проблем для їх розв'язання, планування подальшої роботи тощо.

У контексті нашого дослідження була розроблена методика формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи, яка включала визначені підходи, дидактичні та лінгводидактичні принципи, традиційні та інноваційні методи, прийоми, засоби навчання.

У процесі аналізу педагогічних і лінгводидактичних праць виокремлено низку підходів, що стали пріоритетними у формуванні комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи: компетентнісний, комунікативно-діяльнісний, особистісно орієнтований, системний, текстоцентричний.

Реалізація експериментально-дослідного навчання передбачала дотримання визначених принципів навчання: *загальнодидактичних*: науковості, систематичності, послідовності, наступності, перспективності, практичної спрямованості, наочності; *лінгводидактичних*: *загальнометодичних*: функційно-комунікативної спрямованості у навчанні

мови, пріоритетного використання як дидактичного матеріалу до заняття текстів різних стилів і жанрів; *специфічних*: засвоєння мовних норм на основі знання орфоепічних, фонетичних, лексичних, словотвірних, граматичних норм, взаємозалежності усного й писемного мовлення, системного засвоєння мовного матеріалу, автоматизму й свідомості у процесі вивчення української мови, мотивації здобувачів освіти до саморозвитку та самовдосконалення.

Формуванню комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи сприяло застосування *традиційних* (спостереження й аналіз мовних явищ і фактів, мовний експеримент, метод вправ, метод роботи з підручником, метод дидактичної гри та ін.) та *інноваційних* (вебквест, метод інтелект-карт та ін.) методів навчання.

Окрему увагу було приділено впровадженню дидактичної гри для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. У нашому розумінні дидактична гра є сучасним методом навчання молодших школярів, який активізує розумову діяльність, дає змогу зробити уроки української мови привабливими та цікавими, формує комунікативну компетентність в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Огляд лінгводидактичної літератури, дослідження думок і наукових позицій учених дає змогу представити власну типологію дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи:

- 1) дидактичні ігри для формування мовної компетентності;
- 2) дидактичні ігри для формування мовленнєвої компетентності.

Мовна компетентність здобувачів початкової освіти включає фонетичну та орфоепічну, лексикологічну, граматичну, правописну компетентність молодших школярів.

Мовленнєва компетентність здобувачів початкової освіти передбачає розвиток видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), їх інтеграцію та взаємодію (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Дидактичні ігри для формування мовної та мовленнєвої компетентностей в здобувачів початкової освіти Нової української школи:

- анаграми;
- кросворди;
- логогрифи;
- метаграми;
- криптограма;
- паліндром;
- чайнворд;
- шаради та ін.

Анаграма – це слова, що складаються з однакових букв та складів, а позначають назви різних речей (*пила–липа, гори–роги*). У роботі з молодшими школярами рекомендовано використовуватися анаграми, особливо в 1 класі, під час навчання грамоти. Проте варто складати анаграми на доступних поняттях. Доцільно використовувати ілюстрації, демонструвати натуральні

предмети та інше унаочнення: *сосна–насос, смола–масло, пилка–липка*. Анаграму потрібно розгадати, прочитавши або прослухавши текст, у якому за певними ознаками того чи іншого предмета чи явища необхідно його упізнати. Анаграми в поєднанні зі спеціальними текстами значно активізують розвиток не лише навички звуко-буквеного аналізу, словника, а й розвиток уяви, логічного мислення, уміння зосереджувати увагу на кількох мисленневих об'єктах, певних ознаках:

*Улітку в затінку моїм
Мене ти вихваляєш,
Місями букви поміняй –
І мною ліс спляєш (липа–пила).*

Кросворд – це дидактична гра, яка полягає у вписуванні літер у перехресні рядки клітинок накресленої фігури так, щоб по горизонталі й вертикалі вийшли загадані слова. На уроках української мови розгадування кросвордів сприяє вдосконаленню вміння здійснювати звуко-буквений аналіз, активізації й розширенню словника учнів. На уроках української мови за допомогою кросвордів учні закріплюють мовні знання та усвідомлюють функцію тієї чи іншої мовної одиниці в мовленні. Після того, як учні записали відгадки в клітинки кросворду, учитель пропонує дітям пригадати речення з відгадками й придумати власні.

Логогрифа – загадка, у якій задумане слово може мати різні значення після перестановки або опущення складів чи літер. Логогрифи сприяють збагаченню словника учнів різними ознаками предметів. В учнів є кілька варіантів загадок-підказок, достатньо відгадати лише одну, тоді розгадування решти буде вже технічною справою. Паралельно зі звуко-буквеним аналізом відбувається збагачення мовлення молодших школярів певними словосполученнями.

*Відгадай обов'язково,
як літера міняє слово.
Всього чотири літери в слові,*

А зміст його міняють початковий:

з Г — буде чорна птиця дика,

з П — птиця горда і велика,

з К — вже напій пахучий буде,

що для гостей готують люди,

з Л — виріб, дошка зі стояками,

де спочиваємо ми з вами,

також вибій, на шахтах знаній,

і вивержень, потік вулканний.

Коли ж там С поставлю я,

то буде вже людське ім'я.

Які це слова? (Гава, пава, кава, лава, Сава).

Метаграма – це загадка, у змісті якої вказано букву, з її зміною утворюється нове слово або є посилання на заміну букви. Фактично метаграма складається з двох загадок. Щоб їх розгадати, потрібно зосередити увагу на ознаках одразу двох загаданих предметів. Учитель запитує: «За якими ознаками ви відгадали слова? Що ще ви можете про них сказати?» Педагог може дати кілька пар слів (*палка–пилка, голка–гілка, сумка–сімка*) й запропонувати учням самим придумати аналогічні загадки-метаграми.

Ребус – це своєрідні загадки на відгадування слів, що зашифровані певним способом. Слово ребус має латинське походження, позначає такі поняття, як річ, предмет. Своєрідність ребусів полягає саме в тому, що слова зашифровуються за допомогою зображень комбінацій найрізноманітніших предметів, букв, чисел, геометричних фігур, нотних знаків, умовних позначень, які становлять систему зі складання й розгадування ребусів. Ребусами можуть бути зашифровані слова, речення й цілі тексти.

Криптограма означає тайнопис. Криптограмою є речення, оповідання, будь-яка інформація або документ, записані знаками. Смісл цих знаків відомий тільки тим, хто знає шифр або зможе його розгадати. Історичний аналіз виникнення та функціонування криптограм свідчить про те, що

необхідність таких записів була зумовлена реальними життєвими потребами людства, в давнину це не було розвагою. Секретний спосіб запису вживали в листуванні з приводу політичних або військових подій, економічної, фінансової вигоди держави або користі приватних осіб, розвідницької діяльності.

Криптографія як спосіб таємного письма, тайнопису, удосконалювався протягом багатьох століть. Поступово на основі тайного письма створилися ігри-головоломки, сутність яких полягає в тому, що речення або текст попередньо записують умовними знаками. Розгадавши шифр, читають зміст прихованого запису. Як відомо, школярі люблять пригоди, таємниці, романтику. За умови зацікавленості педагога, його вмілого керівництва іграми, діти цілеспрямовано й наполегливо розшифровують криптограми.

Паліндром – слово, словосполучення чи фраза, які можна читати зліва направо й справа наліво, при цьому і звучання, значення залишаються однаковими; *корок, зараз, Пилип*. Інша назва – перевертень.

Чайнворд – це ланцюжок із слів, в якому остання буква попереднього слова є першою наступного. Чайнворди можуть мати форму відкритого ланцюжка, замкненого кола або спіралі.

Шарада – це загадка, в якій загадане слово розділене на декілька частин, частіше на дві. На кожному частинку слова-відповіді складається своя загадка, а після відгадування цих загадок той, хто грає, склавши два слова, отримує відповідь до шаради.

Модернізувати уроки української мови можна за допомогою електронних дидактичних ігор із використанням електронних застосунків: LearningApps, WordWall, EducaPlay, Anelok та ін. З

За допомогою Wordwall вчителі початкових класів можуть створювати ігри, головоломки, тести та інші дидактичні ігри.

Завдання, створити **анаграму**, позначити першу літеру у слові (рис. 1):

Рис. 1. Дидактична гра (анаграма) у Wordwall

Для повідомлення теми уроку вчителі початкових класів часто використовують розгадування ребусів, які активізують логічне мислення на початку уроку. Зазвичай для створення ребусів застосовують застосунок: rebus1.com, який має генератор ребусів, що дозволяє створювати ребуси за заданими словами або фразами та генерувати завдання відповідно до рівня складності (рис. 2.).

Рис.2. Дидактична гра (ребус) у rebus1.com

Особливого поширення останнім часом набули метафоричні асоціативні картки для розвитку мовлення молодших школярів, встановлення безбар'єрної комунікації, кращого розуміння комунікантів і т. ін. Метафоричні асоціативні карти (МАК/ОН Cards) – це спеціальні картинки у вигляді карт, що зображають людей, їх взаємодії, життєві ситуації, пейзажі, тварин, предмети побуту, абстрактні зображення, образи яких можуть ставати метафорою цінностей, страхів, бажань, які використовують як підказки для складання розповідей.

Отже, пропоновані дидактичні ігри сприяють формуванню комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи, дають можливість оволодіти вищим рівнем мовлення. Варто також зазначити, що під час складання типології дидактичних ігор для вдосконалення рівня мовленнєвого розвитку учнів з опорою на взаємодію різних видів мовленнєвої діяльності у кожному класі окремо, нами було враховано індивідуальні та вікові особливості дітей кожного класу, рівень їх

розвитку, можливості учнів класу загалом та кожного зокрема. Добираючи дидактичні ігри, ми зосереджували увагу на тому, що вони не повинні ставати самоціллю, а мають використовуватися в комплексі з іншими вправами та завданнями на уроках української мови для досягнення очікуваних результатів уроку. Тому тільки за умови систематичної, цілеспрямованої та комплексної роботи можна домогтися підвищення рівня розвитку мовлення молодших школярів та формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи.

2.3. Аналіз результатів експериментального дослідження

Ефективність методики формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи перевірялася за допомогою педагогічного експерименту, який сприяв апробації запропонованої типології дидактичних ігор для здобувачів початкової освіти на засадах взаємодії видів мовленнєвої діяльності. Експеримент дав можливість простежити процес становлення у молодших школярів комунікативних умінь і навичок шляхом реалізації комунікативно-діяльнісного й особистісно орієнтованого підходів до навчання української мови.

Засобом визначення результатів експериментального навчання були діагностувальні контрольні роботи, після перевірки яких ми одержали інформацію про фактичні знання, уміння й навички учнів і пересвідчилися в продуктивному формуванні у них комунікативних умінь і навичок на кожному етапі навчання. Контрольні зрізові роботи проводилися як в експериментальних, так і в контрольних класах. Результати навчання за дослідною методикою в експериментальних класах порівнювалися з результатами традиційного навчання в контрольних класах. Як підсумок зробленого – вищі результати за діагностувальні роботи, написані молодшими школярами експериментальних класів у кінці дослідного навчання.

Результати контрольної перевірки рівнів сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи узагальнено в таблиці (див. табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Узагальнені результати сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи

Види МД	КК			ЕК		
	Рівні					
	Високий	Достатній	Середній	Високий	Достатній	Середній
Аудіювання (2–3 класи)	3	31	8	5	35	6
Читання (1 клас)	3	23	6	3	27	2
Діалогчне мовлення (2–3 класи)	6	29	7	5	36	5
Монологічне мовлення (2–3 класи)	2	31	9	4	32	10
Письмо (2–3 класи)	5	27	10	8	30	8

У методичних рекомендаціях із контролю й оцінювання навчальних досягнень учнів початкової школи, наголошується, що в основі розроблення критеріїв вивчення рівня мовно-мовленнєвого розвитку молодших школярів з української мови лежить функціональний підхід до шкільного мовного курсу, що передбачає таке співвідношення мовної теорії й мовленнєвої практики, за якого пріоритетним є розвиток навичок мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання, письма. Беручи до уваги проаналізовані факти для визначення рівня комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності ми взяли до уваги три рівні формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи: високий, достатній, середній.

Проведемо порівняння результатів сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи (у %)

на початку і в кінці експерименту для КК та ЕК окремо, використовуючи при цьому дані з таблиць 2.1. і 2.2., які ми отримали з обох зрізів. Дані заносимо у відповідні таблиці (див. таб. 2.3. та 2.4.).

Таблиця 2.3.

Результати рівнів сформованості комунікативної компетентності у здобувачів початкової освіти (у %) на початку і в кінці експерименту для КК

Види МД	КК (на початку експерименту)			КК (в кінці експерименту)		
	Рівні					
	Високий	Достатній	Середній	Високий	Достатній	Середній
Аудіювання (2–3 класи)	4,8	73,8	21,4	7,1	73,8	19
Читання (1 клас)	6,3	68,8	25	9,4	71,9	18,8
Діалогчне мовлення (2–3 класи)	9,5	64,3	26,2	14,3	69	16,7
Монологічне мовлення (2–3 класи)	4,8	64,3	31	4,8	73,8	21,4
Письмо (2–3 класи)	9,5	69	21,4	11,9	64,3	23,8

Таблиця 2.4.

Результати рівня сформованості комунікативної компетентності у здобувачів початкової освіти (у %) на початку і в кінці експерименту для ЕК

Види МД	ЕК (на початку експерименту)			ЕК (в кінці експерименту)		
	Рівні					
	Високий	Достатній	Середній	Високий	Достатній	Середній
Аудіювання (2–3 класи)	6,5	69,6	23,9	10,9	76,1	13
Читання (1 клас)	3,1	78,1	18,8	9,4	84,4	6,3
Діалогчне мовлення (2–3 класи)	4,6	74,1	21,8	10,9	78,3	10,9
Монологічне мовлення (2–3 класи)	2,2	63	34,8	8,7	69,4	21,8
Письмо (2–3 класи)	10,9	58,7	30,4	17,4	65,2	17,4

Як бачимо, результати констатувальних і контрольних зрізів для визначення рівня сформованості комунікативної компетентності у здобувачів

початкової освіти Нової української школи з різних видів діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо) показали (див. табл.2.3 та табл. 2.4.), що на підготовчому етапі експерименту рівень розвитку мовлення молодших школярів експериментальних класів відрізняється від контрольних класів своїми низькими показниками. Зокрема, високий рівень розвитку КК на 1,4 % вищий від високого рівня розвитку ЕК. В результаті використання типології дидактичних ігор в експериментальних класах знизилась кількість молодших школярів з середнім рівнем сформованості комунікативної компетентності з усіх видів мовленнєвої діяльності, так аудіювання з 23,9 % до 13 %; читання з 18,8 % до 6,3 %; діалогічне мовлення з 21,8 % до 10,9 %; монологічне – з 34,8 % до 21,8 %; письмо з 30,4 % до 17,4 %, тоді як достатній рівень сформованості комунікативної компетентності у молодших школярів підвищився, так аудіювання з 69,6 % до 76,1 %; читання з 78,1 % до 84,4 %; діалогічне мовлення з 74,1 % до 78,3 %; монологічне – з 63 % до 69,4 %; письмо з 58,7 % до 65,2 %.

Варто зазначити, що деякі позитивні зміни відбулися і в контрольних класах, проте вони є незначними у порівнянні з результатами експериментальних класів (див. табл. 2.3).

Отже, дослідження рівня сформованості комунікативної компетентності у здобувачів початкової освіти на засадах взаємодії різних видів мовленнєвої діяльності розвинуло в учнів експериментальних класів аудіативні уміння, діалогічне і монологічне мовлення, інтерес до навчання української мови.

Таким чином, отримані показники підтвердили ефективність та доцільність упровадження запропонованої типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. Ця типологія дидактичних ігор формує творчу, критично мислячу мовну особистість, яка здатна буде користуватися мовою не тільки як засобом спілкування, а й для пізнання навколишньої дійсності, саморозвитку та самовдосконалення.

ВИСНОВКИ

Теоретичний аналіз сучасних концепцій навчання української мови вияв суспільну потребу в серйозній увазі до формування свідомої, духовно багатой мовної особистості, готової до творчої діяльності. Наукове осмислення питання розвитку мовлення молодших школярів підтвердило, що, незважаючи на певні здобутки в методиці розвитку мовлення, проблема формування комунікативної компетентності учнів початкових класів Нової української школи залишається актуальною у наш час.

Актуальність наукового дослідження зумовлена необхідністю обґрунтування нового підходу до формування комунікативної компетентності в учнів початкових класів Нової української школи з опорою на взаємодію різних видів мовленнєвої діяльності. Стан рівня розвитку мовлення і процесу сформованості комунікативної компетентності молодших школярів, актуальність теми дослідження стали рушійною силою для створення методики формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти Нової української школи, яка ґрунтується на сучасних підходах, принципах, методах і прийомах навчання. З-поміж традиційних та інноваційних методів і прийомів навчання визначено метод дидактичної гри як один із ефективних методів формування комунікативної компетентності здобувачів початкової освіти Нової української школи.

Для розв'язання поставленої проблеми з метою перевірки ефективності використання дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності молодших школярів, нами було проведено експериментальне дослідження, яке проводилося у три етапи: констатувальний, формувальний та контрольний. На констатувальному етапі було проведено констатувальні зрізи для визначення рівня сформованості комунікативної компетентності у молодших школярів та анкетування учнів і учителів щодо використання дидактичних ігор на уроках у початкових класах НУШ.

Розроблена нами типологія дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності молодших школярів, яка був введена в

освітній процес протягом формувального етапу дослідження, має чітко визначену структуру і містить описані інструкції проведення дидактичних ігор, супроводжуються прикладами та дидактичними рекомендаціями щодо їх використання.

Запропоновані дидактичні ігри з розвитку мовлення здобувачів початкової освіти на засадах взаємодії видів мовленнєвої діяльності побудовані за такими принципами, як характер мовлення, поступове ускладнення завдань, що повністю збігається з ієрархією видів мовленнєвої діяльності і з її окремими фазами: репродуктивними (аудіювання та читання) та продуктивними (говоріння і письмо) видами мовленнєвої діяльності.

Взаємодію різних видів мовленнєвої діяльності у процесі навчання української мови було представлено в таких алгоритмах: 1) аудіювання – говоріння – письмо; 2) читання – аудіювання – говоріння; 3) читання – говоріння – письмо; 4) читання – говоріння – аудіювання – письмо.

Для перевірки ефективності розробленої типології дидактичних ігор був проведений формувальний етап експерименту. Він був організований на основі висновків із попереднього вивчення стану проблеми й аналізу результатів констатувальних зрізів і полягав у запровадженні типології дидактичних ігор для формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти на уроках української мови. У ході цього етапу експерименту нами вирішувалися поставлені завдання, а їх розв'язання було метою і стало результатом дослідження.

Варто зазначити, що запропонована типологія дидактичних ігор з формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти на засадах взаємодії видів мовленнєвої діяльності доцільно використовувати на уроках української мови у початкових класах Нової української школи. Однак наші спостереження засвідчують, що нерідко вчителі використовують дидактичні ігри фрагментарно, без належної мотивації. Тому домогтися підвищення рівня сформованості комунікативної компетентності в здобувачів

початкової освіти Нової української школи можна лише за умови систематичної та цілеспрямованої роботи.

Контрольний етап експерименту довів переваги експериментальної методики роботи над традиційною на основі змін у рівнях сформованості комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. Результати третього етапу засвідчили, що учні експериментальних класів досягли істотних змін у рівнях сформованості комунікативної компетентності в здобувачів освіти Нової української школи: кількість учнів, які показали високий рівень розвитку мовлення, збільшилась на 10 %; на 15 % зменшилася кількість учнів, які на констатувальному етапі знаходилися на середньому рівні.

Отже, робота, яка проводилася в експериментальних класах, позитивно вплинула на підвищення комунікативної компетентності в молодших школярів. Зазначимо, що розглянута проблема не вичерпує всіх питань, які стосуються розвитку мовлення молодших школярів з опорою на взаємодію різних видів мовленнєвої діяльності. Актуальність теми дослідження зумовлює подальше вивчення розглянутої проблеми. У подальшому дослідженні необхідно зосередити увагу на таких видах мовленнєвої діяльності, як аудіювання, говоріння, письмо у взаємозв'язку, що, на наш погляд, забезпечить належний рівень розвитку мовлення учнів початкових класів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамович О. Дидактичні ігри на уроках української мови в початковій школі. *Шлях освіти*. 2017. №1. С. 46–51.
2. Бабич Н. Д. Лінгво-психологічні основи навчання і вивчення мови. Чернівці : Рута, 2000. 175 с.
3. Бадер В.І. Взаємозв'язок у розвитку усного і писемного мовлення молодших школярів: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 387 с.
4. Бадер В.І. Розвиток зв'язного мовлення школярів : навч. посібник. Київ: ІЗМН, 1997. 92 с.
5. Бадер В. І. Розвиток усного і писемного мовлення молодших школярів. Київ : АПН, 2000. 316 с.
6. Баєв Б.Ф. Психологія внутрішнього мовлення. Київ: Рад. школа, 1966. 191 с.
7. Балацька Л.К. Порівняльна характеристика усного й писемного мовлення молодших школярів. *Наук. зап. Ін-ту психології*. Київ : Рад. шк., 1959. Т. 13. С. 117–144.
8. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: монографія. Київ : Академія, 2004. 356 с.
9. Бендриковська А. М. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до використання дидактичних ігор в освітньому процесі. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди, каф. почат. і проф. освіти. Харків, 2022. 76 с.
10. Бібік Н. М., Вашуленко М. С., Мартиненко В. О. та ін. Формування предметних компетентностей в учнів початкової школи. Київ, 2014. 346 с.
11. Божук С. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку. Кривий Ріг, 2019. Том 2. С. 124–127.
12. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Харків : Ранок, 2018.

13. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Харків : Ранок, 2019. 112 с.
14. Большакова І. О., Пристінська М. С. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Харків : Ранок, 2020. 112 с.
15. Большакова І. О., Хворостяний І. О. Українська мова та читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Харків : Ранок, 2020. 128 с.
16. Бондарчук Н. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів. Житомир, 2018. № 41. С. 103–106.
17. Варзацька Л. Інтегровані уроки рідної мови і мовлення. 4 клас. Посібник для вчителя. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2016. 120 с.
18. Вашуленко М.С. Українська мова і мовлення в початковій школі. Київ, 2006. 268 с.
19. Вашуленко М. С. Методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 192 с.
20. Вашуленко М. С., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підручник для 2 класу ЗЗСО (у 2 ч.). Київ : Видавничий дім «Освіта», 2019. 144 с.
21. Вашуленко М. С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2 ч.). Київ : Видавничий дім «Освіта», 2020. 160 с.
22. Вашуленко М. С., Васильківська Н. А., Дубовик С. Г. Українська мова та читання : підручник для 4 класу ЗЗСО (у 2 ч.). Київ : Видавничий дім «Освіта», 2021. 168 с.
23. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

24. Вишник О. О. Актуальність проблеми інтегрованого підходу до навчання різних видів мовленнєвої діяльності учнів 1-2 класів [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.gnpu.edu.ua/files/VIDANNIY/Visnuk_17/V17_131_134.pdf. (дата звернення: 22.05.2024).

25. Винничук Н. Роль дидактичних ігор у формуванні творчих здібностей учнів на уроках української мови. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 5. С. 12–15.

26. Всеосвіта. Спільнота активних освітян : веб-сайт. URL : <https://vseosvita.ua>

27. Гавриленко Т. Методика застосування дидактичних ігор на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічні та психологічні науки: теорія, методика, практика*. 2018. № 1. С. 13–16.

28. Генератор ребусів. URL: <http://rebus1.com/> (дата звернення: 05.10.2024).

29. Глазова О. Навчання діалогічного мовлення. *Дивослово*. 2003. № 1. С. 7–13.

30. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.

31. Гудзик І.П. Аудіювання українською мовою. Вчимося слухати і розуміти почуте. Київ : Педагогічна думка, 2003. 140 с.

32. Гущина Н. І. Путівник світом цифрових технологій : посібник для вчителів початкових класів. Київ : Видавничий дім «Освіта», 2018. 36 с.

33. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Офіційний вісник України*. 2018. № 19.

34. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник. Київ. Академвидав, 2004. 352 с.

35. Дорошенко С.І. Розвиток мовлення молодших школярів. Київ : Освіта, 1987. 124 с.

36. Дубовик С. Аудіювання на уроках української мови. Початкова школа. 2002. № 3. С. 48–51.

37. Електронні версії підручників для 1–4 класів. URL : <https://lib.imzo.gov.ua/yelektronn-vers-pdruchnikv/> (дата звернення: 05.10.2024).

38. Заваженко Н.М. Використання сервісів Google на уроках української мови під час дистанційного та змішаного навчання. URL : <http://surl.li/fuvaz> (дата звернення : 24.03.2024 р).

39. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України, 2017, № 38-39. С. 380-456. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>. (дата звернення: 05.10.2024).

40. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання : підручн. для 2 кл. закладів заг. середн. Освітн (у 2 ч.). Київ : Грамота, 2019. 160 с.

41. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання : підручн. для 3 кл. закладів заг. середн. Освітн (у 2 ч.). Київ : Грамота, 2020. 160 с.

42. Захарійчук М., Іванчук М. Українська мова : книжка для вчителя. 3 клас. Київ : Грамота, 2020. 250 с.

43. Захарійчук М. Д. Українська мова та читання : підручн. для 4 кл. закладів заг. середн. Освітн (у 2 ч.). Київ : Грамота, 2021. 160 с.

44. Захлюпана Н. М., Кочан І. М. Словник-довідник з методики викладання української мови. Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2002. 250 с.

45. Іваниця Г. А. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Харків : «Ранок», 2018.

46. Іщенко О. Л., Логачевська С. П. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : Літера ЛТД, 2018.

47. Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю. Українська мова та читання: підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : Літера ЛТД, 2019. 112 с.

48. Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю. Українська мова та читання: підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : Літера ЛТД, 2020. 112 с.

49. Іщенко О. Л., Іщенко А. Ю. Українська мова та читання: підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : Літера ЛТД, 2021. 112 с.

50. Коваль Г. П., Деркач Н. І., Наумчук М. М. Методика викладання української мови. Тернопіль : Астон, 2008. 288 с.

51. Комар О. Інтерактивні методи навчання в сучасній дидактиці. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/handle/6789/374>. (дата звернення: 05.07.2024).

52. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики/за заг. ред. О. В. Овчарук, Л. І. Паращенко, О. І. Пометун, О. Я. Савченко та ін. Київ: "КІС, 2004. С. 71–84.

53. Концепція Нової української школи. За заг.ред. Грищенко М., Київ, 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 05.07.2024).

54. Косенко О. Розвиток мовленнєвої діяльності молодших школярів засобами дидактичних ігор. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О. Сухомлинського*. Педагогічні науки. 2019. С. 74–77.

55. Котик Т. М. Методика літературної освіти молодших школярів : Опорні конспекти лекцій для студентів заочної форми навчання спеціальності 013 Початкова освіта. Івано-Франківськ, 2014. 73 с.

56. Кравцова Н. М., Придаток О. Д. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль : Підручники і посібники, 2018.

57. Кравцова Н. М., Придаток О. Д., Романова В. М. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль : Підручники і посібники, 2019. 144 с.

58. Кравцова Н. М., Придаток О. Д., Романова В. М. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль : Підручники і посібники, 2020. 144 с.
59. Кравцова Н. М., Придаток О. Д., Романова В. М. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. 144 с.
60. Куранова С.І. Основи психолінгвістики. Київ : ВЦ «Академія», 2012. 208 с.
61. Курач Л., Прищепя О. Ситуативні ролі – позитивний фактор розвитку діалогічного мовлення учнів початкових класів. Початкова школа. 2005. № 10. С. 30–33.
62. Лисенко С. А. Гра як метод активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи з математики. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3. С. 405–412.
63. Лобчук О. Ознайомлення молодших школярів з типами текстів. *Сучасна школа України*. 2012. № 4. С. 48–49.
64. Лубяна Я. Використання дидактичних ігор під час вивчення частин мови в початковій школі. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів*. Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків. 2023. Вип. 13. С. 36–37.
65. Марко М. М. Особливості та послідовність розробки ігрових технологій навчання учнів початкових класів. *Молодь і ринок: щомісячний науково-педагогічний журнал*. 2017. № 8 (151). С. 173–178.
66. Мельничайко В. До проблеми дотримання орфонімічних норм вчителем. *Актуальні проблеми фахової підготовки сучасного педагога*. Херсон, 2020. 530 с.
67. Методика викладання української мови / за ред. С.І. Дорошенка. Київ, 1992. 423 с.

68. Методика викладання української мови в середній школі. [В. К. Іваненко, І.С.Олійник, Л.П. Рожило, О.С. Скорик] / за ред. І.С. Олійника. Київ : Вища школа, 1989. 439 с.

69. Методика навчання української мови в початковій школі : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів / За наук. ред. М.С. Вашуленка. Київ : Літера ЛТД, 2011. 364 с.

70. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / [за ред. М. Пентилюк]. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.

71. На урок. Освітній проєкт : веб-сайт. URL : <https://naurok.com.ua>. (дата звернення: 05.10.2024).

72. Навчання письма у сучасній початковій школі : Навчальний посібник для вчителів початкових класів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації / Н. М. Боднар, О. Ю. Прищепа, В. А. Трунова, І. В. Цєпова, М. І. Чабайовська. За ред. В. А. Трунової. Харків : Вид-во «Ранок», 2017. 464 с.

73. Науменко В., Захарійчук М. Формування в дітей уміння говорити майстерно. Початкова школа. 2002. № 10. С. 13–16.

74. Наумчук М. М., Скрипченко Н. Ф. Говоримо, читаємо, пишемо. Уроки розвитку мовлення. 1 клас. Посібник для учнів початкових класів. Тернопіль : Підручники і посібники, 1996. 32 с.

75. Наумчук В. І., Наумчук М. М. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль: Астон, 2018.

76. Наумчук В. І., Наумчук М. М. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Тернопіль: Астон, 2018.

77. Наумчук М. М. Сучасний урок української мови в початковій школі : Методика і технологія навчання. Тернопіль: Астон, 2001. 264 с.

78. Нова українська школа – все про НУШ у 2022 році.
URL: <https://odo.com.ua/blog/sovety-pokupatelyam/nova... ush-u-2022-rotsi/>.

(дата звернення: 09.10.2024).

79. Осаволук Т. В. Дидактичні ігри на уроках української мови у 1 класі.
Вінниця: ММК, 2016. 48 с.

80. Очеретна Н. Д. Особливості застосування ділових ігор у процесі вивчення іноземної мови у вищих навчальних закладах. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2013. Вип. 14. С. 206–210.

81. Пономарьова К. І. Українська мова. Буквар: підручник для 1 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : Оріон, 2018.

82. Пономарьова К. І., Гайова Л. А. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 4 частинах). Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 80 с.

83. Пономарьова К. І., Гайова Л. А. Українська мова та читання : підручник для 3 класу закладів загальної середньої освіти (у 4 частинах). Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 80 с.

84. Пономарьова К. І., Гайова Л. А. Українська мова та читання : підручник для 4 класу закладів загальної середньої освіти (у 2 частинах). Київ : УОВЦ «Оріон», 2020. 160 с.

85. Пономарьова К. І. Формування комунікативної компетентності молодших школярів у процесі навчання української мови : методичний посібник. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 88 с.

86. Потапчук М. М. Дидактичні ігри для розвитку зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення. Харків, 2022. С. 136–138.

87. Прищепя О.І. Формування графічних навичок письма – необхідна умова розвитку писемного мовлення. Початкова школа. 2007. № 9. С. 3–7.

88. Русин Г. Методика використання дидактичних ігор на уроках української мови в початковій школі. *Наукові записки Тернопільського*

національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка, 2015. №2(29), С. 184–189.

89. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. Київ. Генеза, 1999. 389 с.

90. Савченко О. Я. Сучасний урок: суб'єктивність навчання і варіативність структури. Тростянець, 2012. 11 с.

91. Словник української мови: у 11 т. Київ: Наук. думка. 1970–1980. Т. 4. 840 с.

92. Сойко І. М., Лазаришин І. В. Особливості використання дидактичних ігор на уроках в початковій школі. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ* : збірник наукових праць. № 1(15). Рівне : РВЦ МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2016. С. 142–147.

93. Стельмащук М., Лоза Ю. Формування комунікативної компетентності в здобувачів початкової освіти Нової української школи. *Педагогічний поступ: збірник матеріалів IV Всеукраїнського круглого столу з міжнародною участю* (Луцьк, 25 жовтня 2024 р.) / За заг. ред. проф. Пріми Р. М. Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. С. 79–82.

94. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5 т. Київ, 1976–1977. Т. 2. 1976. 625 с.

95. Типові освітні програми Нової української школи для закладів загальної середньої освіти: 1-2 та 3-4 класи. Київ : «Світоч», 2019. 336 с.

96. Толмачова І. М. Змістова характеристика дидактичної гри як методу навчання. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 344–347.

97. Трунова В. Лінгвістичні основи формування мовленнєвих умінь. Початкова школа. 1995. № 2. С. 7–9.

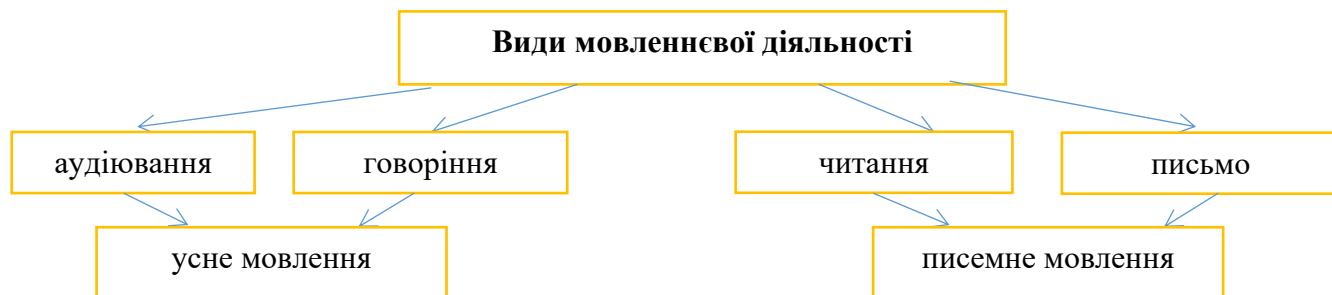
98. Турчинова Юлія. Світ дитини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.abetka-logopedka.org/my/vidpovid.htm>. (дата звернення: 15.06.2023).

99. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. Київ: Рад. школа, 1949. 237 с.

100. Фідкевич О.Л. Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 1-2 класах закладів загальної середньої освіти. Київ: Генеза, 2019. 61 с.
101. Фіцула М. М. Педагогіка: Навчальний посібник. Видання 2-ге, виправлене, доповнене. Київ. «Академвидав», 2005. 560 с.
102. Хома О. Дидактична гра як один із засобів пізнавальної діяльності учнів на уроках української мови в початковій школі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2016. № 7 (61). С. 111–121.
103. Шумейко Т. Ігрові технології навчання на уроках української мови в першому класі. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 1. С.58–59.
104. EdEra — студія онлайн-освіти. URL : <https://www.ed-era.com/>. (дата звернення: 15.10.2024).
105. LearningApps.org : веб-сайт. URL : learningapps.org. (дата звернення: 15.10.2024).

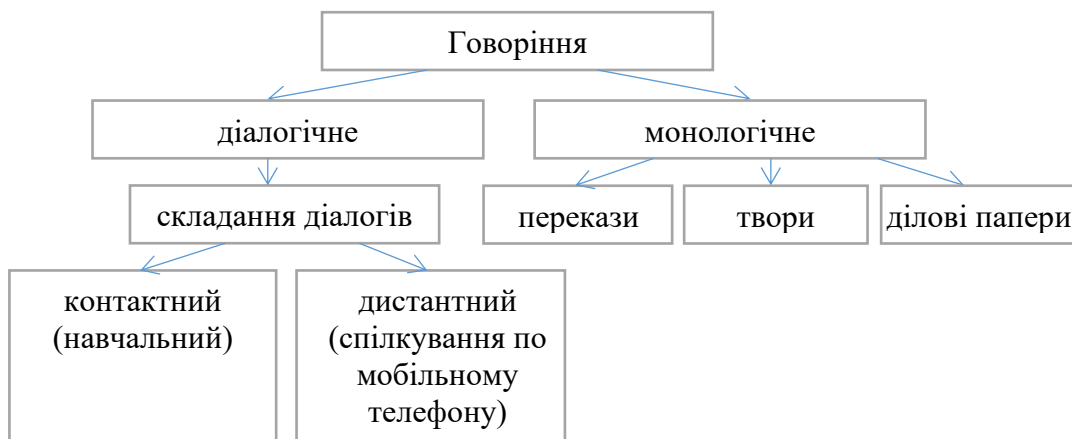
Додатки

Додаток 1

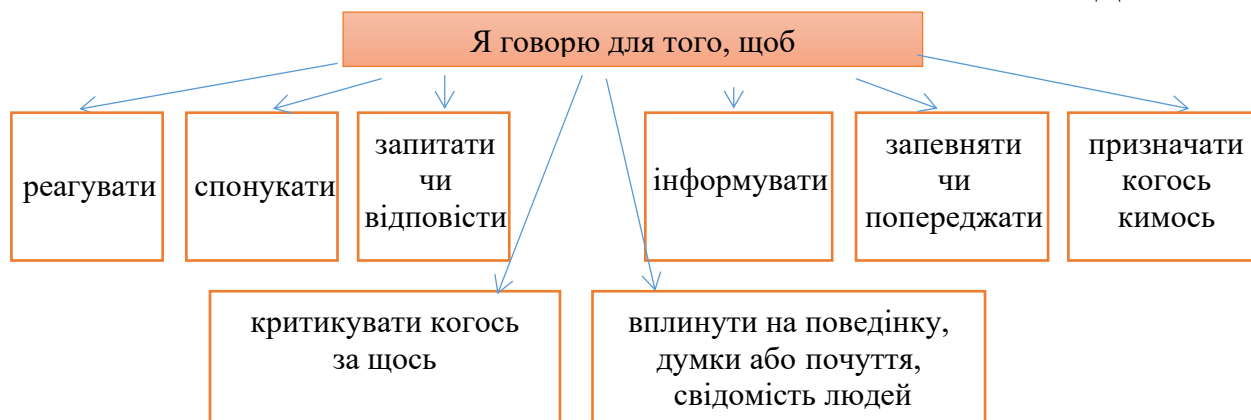

Види мовленнєвої діяльності	Вимоги до навчальних досягнень учнів
Аудіювання слухання і розуміння мовних одиниць	Уміти слухати і розуміти текст, визначати основну думку
Говоріння діалогічне і монологічне усне мовлення	Будувати діалог, переказувати тексти, створювати власні висловлювання
Читання вголос і мовчки	Читати тексти правильно і усвідомлено
Письмо письмові зв'язні висловлювання	Будувати письмові перекази і твори

Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

ПРИКАЗКИ І ПРИСЛІВ'Я ПРО КУЛЬТУРУ СЛУХАННЯ

Слухай багато, а говори мало.

Слухай сто разів, а говори раз.

Слухай перший, говори останній.

Що менше говориш, то більше чуєш.

Доброму слухачеві пів слова вистачить.

Ми маємо один рот, але два вуха, щоб більше слухати й менше говорити.

Додаток 5

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ДІАЛОГІВ

1. Висловлюйте думку точно, логічно, без зайвих подробиць.
2. Голос підвищується тоді, коли ставляться запитання, а під час відповіді – понижується.
3. Хто говорить надто голосно, втомлює співрозмовника.
4. Хто говорить надто тихо, той справляє враження людини, яка не вірить у свої сили.
5. Уважно слухайте співрозмовника, не перебивайте його!
6. Вживайте слова, які підкреслюють шанобливе ставлення до людини: *даруйте, перепрошую, будь ласка тощо.*
7. Звертайтеся до співрозмовника по імені (імені по батькові) у формі кличного відмінка.